D'ACI I D'ALLA

REDACCIÓ I ADMINISTRACIÓ
LLIBRERIA CATALONIA : PLAÇA CATALUNYA, 17

Març 1923

Preu: 1'50 ptes.

Ameu un interior confortable i harmoniós

Voleu permetre que us ajudem a compondre un conjunt que farà la joia dels vostres ulls i donaran a vostra llar un segell personal?

Nostres dibuixants estan a vostra disposició per a cooperar a la realització de l'interior que us haveu imaginat.

El projecte que vós ens suggeriu serà escrupolós i fidelment executat.

Amb l'experiència de 73 anys d'actuació dels

Tallers Reig

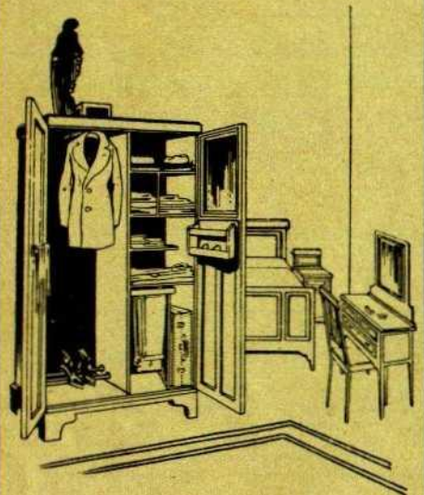

Tots els complements dels nostres mobles són executats en nostres tallers.

Nostra organització us dóna el doble avantatge.

Estem facultats per seguir en nostre taller, pas a pas, el desenrotllament de vostre pla i sa execució ràpida i puntual.

Realitzem una positiva economia per no tenir les despeses de botiga.

Si no teniu la possibilitat de venir-nos a visitar, voleu fer el favor de demanar-nos nostres idees i preus del nostre extens catàleg?

Tallers Reig

Casa establerta l'any 1852

Carrer Enric Granados, 21
Barcelona
Telèfon 2085 A.

FÁBRICA D'ORFEBRERIA D'ART

Jaume Sales Balmes

Coberts : Safates : Articles per a Hotels : Orfebreria d'art i novetats en Argentat : Articles de taula d'argent de llei : Plata Salmes

Fàbrica i Oficines: Enna, 100-104 (P. N.) - BARCELONA

Vendes al detall: Portaferrissa, 4 : Telèfon 1503 A.

CASES QUE RECOMANEM

JÀCINT ÁVILA
Decoracions :: Armadures, estopa i guix
Passeig de Sant Joan, 73 : Telèfon 300 S. P.

A. VECIANA OLIVÉ
Objectes d'art granat fi amb muntura or de llei,
Eibar i Toledo : Ferran, 7 (davant Ptge. Madoz)

ACADÈMIA COTS
COMERÇ, IDIOMES, ETC.
Carrer dels Archs, 10 :: Telèfon 5041 A.

CICLOS MOTOS SPORTS **SANROMÁ** Balmes 62 Tel. 1445-A Barcelona

MAGATZEMS POMPEYA
Mobles de totes classes. Especialitat en mobles americans per a despatx — SALMERÓN, 75 — Telèfon G. 1746

aedon
PIANOS, AUTOPIANOS I ROTLLES
Passeig de Gràcia, 62

AU CORSET ELÉGANT
Casa exclusiva en faixes de goma, en tricot, a 11 pessetes, i en seda, a 20 ptes. : Pl. Sta. Anna, 4, i Canuda, 28

EL MARINO - Rellotgeria
de JAUME FONOLLOSA - Canvis Vells, 8
El millor rellotge que bat els segons, marca ALPINA

S. VERDAGUER

Ronda Universitat, 9
Telèfon 1662 A

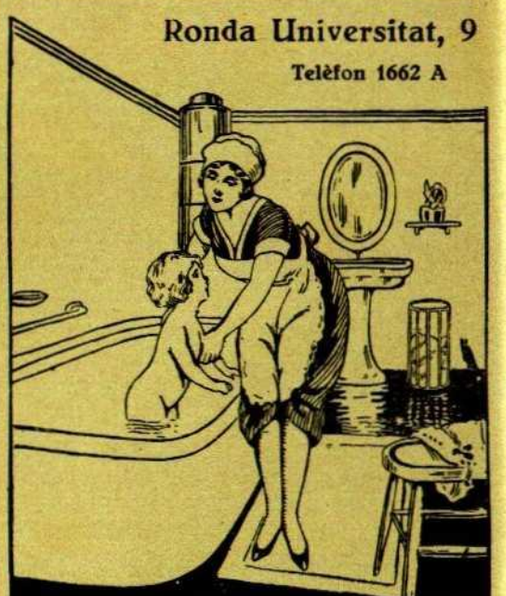

Lavabos, Bidets,
Banyeres, etc.

PIANOS
PIANOLA - PIANOS

ÚNICS INSTRUMENTS QUE
PODEN OSTENTAR LA MARCA

PIANOLA

***

APARELLS

RADIO-MAXIM

Els més perfectes, els més senzills

CENTRAL:
PASSEIG DE GRÀCIA, 35

SUCURSAL:
CARRER BONSUCCÉS, 5

BARCELONA

A MADRID:
THE ÆOLIAN Co.
A. CONDE PEÑALVER, 24

RADIOTELEFONIA
SUPREMA

Exclusiva dels receptors i accessoris

B E L L

Nom màgic — Delícia de la llar

En les audicions radiotelefòniques dels concerts d'Europa i locals, s'aconsegueix el millor resultat escoltant música amb un receptor de la universalment reputada marca

B E L L

N'hi ha de tots preus i distintes capacitats, construïts amb una màxima perfecció tècnica que fa oir els sons amb perfecta claredat i admirable modulació

Receptor **B E L L** - Accessoris

Exposició i venda: CASA SUPREMA, Pelayo, 56
BARCELONA

(Davant de l'Estació del Ferrocarril de Sarrià)

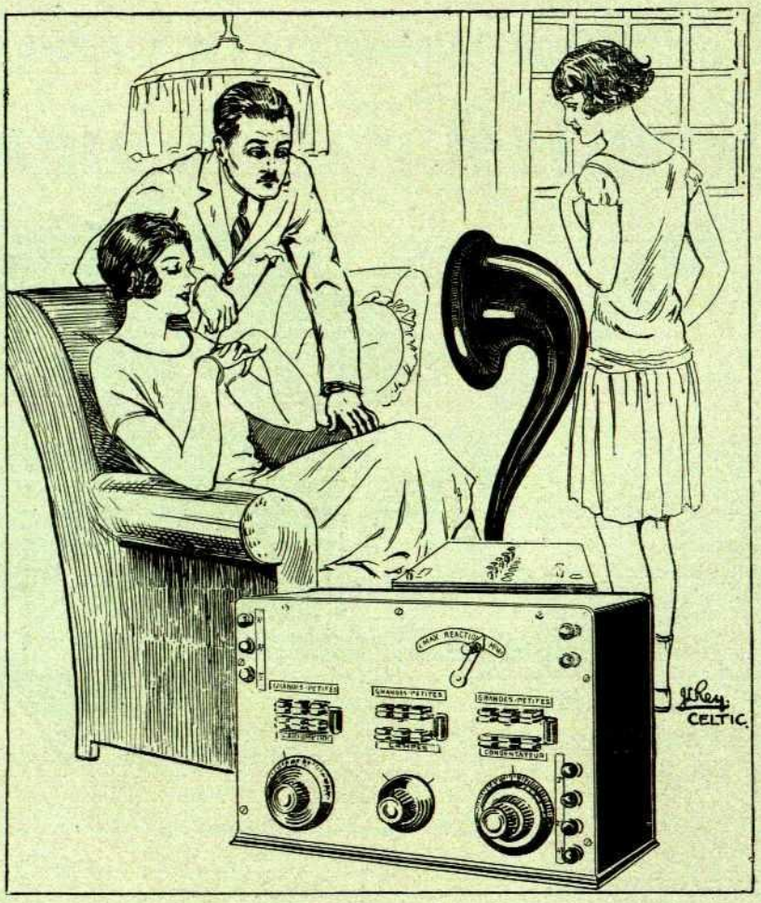

Fàbrica de Rentat, Pentinat i Filatura de Llana de la societat anònima

Succesora de

CUADRAS I PRIM

Fàbrica de Filats d'Estam fundada en 1840

Estams per a tota classe de teixits, fils i metxes per a la fabricació de toquilles, paqueteria d estam i llanetes de tots colors i classes per a mitges, labors, etc.

Trafalgar, 26 (Passatge de la Indústria) Barcelona

FÀBRICA DE PRODUCTES CERÀMICS
RAJOLES I ARTICLES DE CONSTRUCCIÓ

CASIMIR VICENS

Despatx: Carrer de Tallers, 72
Fàbrica: Carrer de Benavent,
pròxim a Travessera Sans

TELÈFON 5090 A. BARCELONA

AGUSTI CASTELLS

HULES DE TOTES CLASSES
RASPALLS ❀ PLOMERS
JUGUETS I PERFUMERIA

PORTAFERRISSA. 18
Telèfon 1983 A. BARCELONA

CADBURY

Exquisits BOMBONS
King George
Prince of Wales
Royal Windsor
Bournville

Venda al major: **Manuel de Chia i Grassi**
Ausias March, 50 BARCELONA

Cadbury's Bombones

MIREN QUE HERMOSO!

Así se crían los niños que toman leche condensada marca

LECHERA

DESELA A SU NIÑO, SEÑORA, VERA QUE GORDITO SE PONE

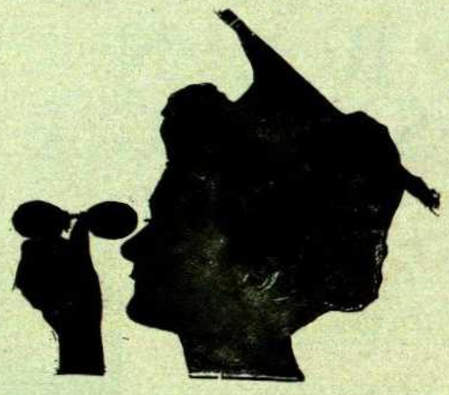

Carles Tutusaus

Optic-fabricant

ESPECIALITATS:

Ulleres per a auto : Montures Conxa : Montures Galalithe : Montures xapades d'or de 18 quilats : Cristalls tòrics : Cristalls Felegich Binocles per a teatre i camp : Barómetres Termòmetres : Estoigs : Lupes : Cadenes
Graduació gratis de la vista

BOQUERIA, 22 *RAURICH, 2*

B A R C E L O N A

RADIOTELEFONIA

J. P. M.

Els millors aparells per a la recepció dels concerts europeus són sens dubte els de l'acreditada

marca
J. P. M.

Joan Petit

Maquinària i material elèctric

Aparells de 1 a 8 camps
Parlants de les millors marques
Accessoris de tota mena per a la construcció d'aparells

Despatx i Magatzem:
Call, 24 i 8nsenyança 1

Magatzem: Call, 17
Telèfon 2990 A.

Baix demanda es faciliten als aficionats esquemes, així com es resoldran gratuitament els dubtes que puguin tenir sobre matèria Radiotelefònica

GRAN BALNEARI ESPLUGA DE FRANCOLÍ

Propietari:

DR. SALVADOR ROCA BALLBER

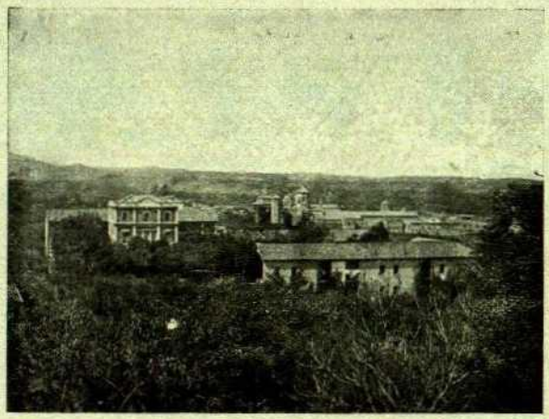

VILLA ENGRACIA I POBLET

ADMINISTRACIO A BARCELONA:

BRUCH, 114, PRAL.
TELÈFON G. 1339

Clima excel·lent de repòs, a 600 metres sobre el nivell del mar. Pares i boscos creuats per 50 quilòmetres de carreteres. Estació del ferrocarril de Lleyda a Tarragona. Aigua regenadora FONT DEL FERRO. *37 xalets que es lloguen per mesos i per temporada, de 170 a 2,500 pessetes al mes*

HOTEL VILLA ENGRACIA *de primer ordre, pensió restaurant, 15 pessetes. Hostatge senzill i confortable a la* MASIA DE L'AIGUA. *Telèfon, electricitat, automòbils, jocs. Misses i Rosari diaris a l'església de l'Establiment*

NÚMERO 87 MARÇ 192[illegible] VOL. XV

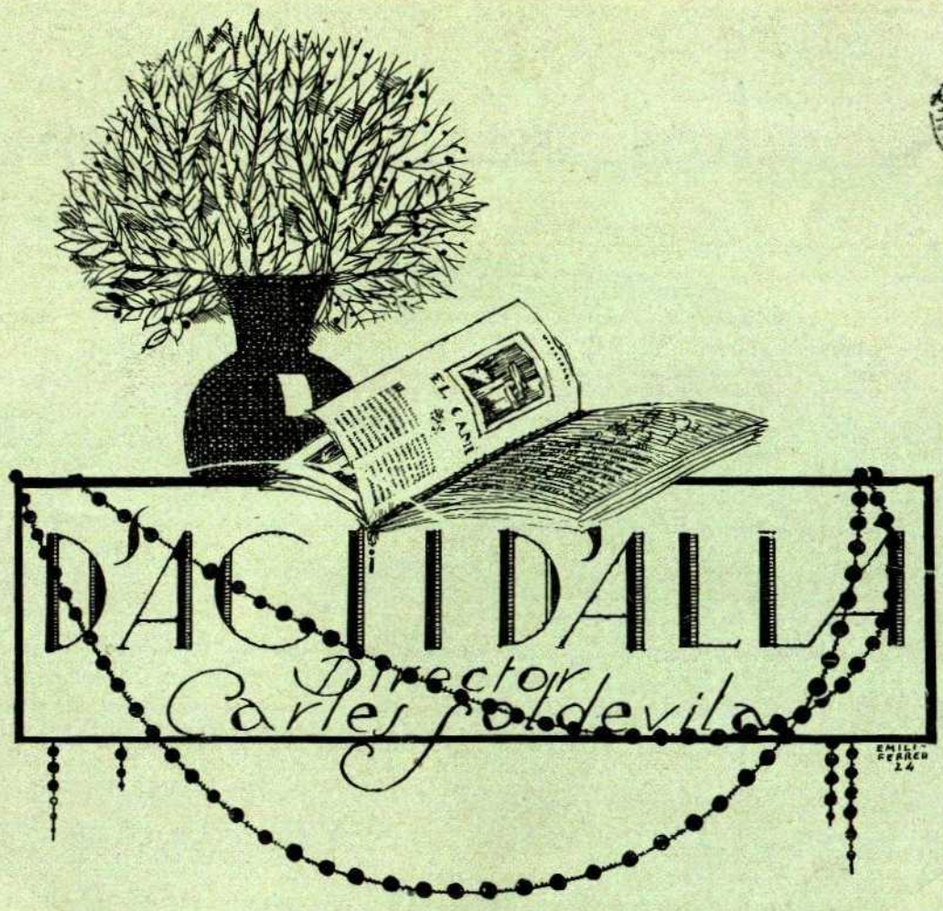

SUMARI

Projecte de reforma de la Plaça de Catalunya, adoptat per l'Ajuntament i en vies d'execució.
Naixença i formació de la Plaça de Catalunya, per *A. Duran i Sampere.*
Els soldats, les dides, les mainaderes i la sortida de Santa Anna, dibuixos de *R. Opisso.*
Guia Sentimental de Barcelona.—La Plaça de Catalunya en 1925, per *Maria Luz Morales.*
La Plaça Estanislas de Nancy (extret de «Colette Bandauche»), per *Maurici Barrés.*
La Plaça de Sant Pere, de Roma.
Les dificultats d'urbanització de la Plaça de Catalunya.
Caliu d'hivern, per *Carme Karr*, il·lustracions de *J. Riba.*
Una opereta xinesa.
Lletra de París, per *Adolf Falgairolle.*
La indumentària i la civilització.
Una mica de Mitologia. — Tres deesses, per *Amilcar.*
Karel Tropela, l'assassí, per *Joan Minguez.*
El Castell de Peratallada i els senyors de Cruïlles, per *Carles Rahola.*
Conseqüències d'un article.

ABONAMENT:

BARCELONA: ANY, 15 PTES.
FORA: » 16 »
AMÈRICA: » 18 »
ESTRANGER: » 22 »
BARCELONA: semestre, 8 »
FORA: » 8'50 »
BARCELONA: trimestre, 4 »
FORA: » 4'50 »

REDACCIÓ I ADMINISTRACIÓ:
Llibreria Catalònia : Plaça Catalunya, 17
TELÈFON 4789 A

PREU:
EXEMPLAR, 1'50 PESSETES

GRAVATS DE J. M. LLOVET
CARRER CASANOVA, 157-159

Gerros, vidres, estatuetes, lampades...

GRAN cosa és de trobar, o de saber triar un conjunt de mobles elegants per parar una casa. Els mobles són, indiscutiblement, la base, l'estructura, els fonaments. Però els millors mobles del món, tots sols no donen aquell aire d'intimitat que ha de tenir una veritable llar. És indispensable que un bé-de-Déu d'objectes més lleugers o menys directament útils omplin el vostre saló, el vostre menjador, el vostre despatx d'una manera personalíssima, perquè tingueu la sensació deliciosa que sou a casa vostra i no a una cambra d'hotel, ni a un domicili d'altri.

En la tria dels mobles la fantasia ha de bellugar-se — i convé que es bellugui — dins un marc molt rígid, perquè la llei de la utilitat que regeix la construcció d'una cadira o d'una taula no pot ésser alterada sense risc de caure en banalitat; per contra, en l'elecció de porcellanes, de saxònica, de gerres de Delft o de Vella Xina, de vidres de Venècia o de Bohèmia, d'avixins de domàs, de bustos de marbre, de llums de peu i de sobre-taula, l'albir pot bellugar-se amb certa llibertat, veïna de l'anarquia. Les coses més heterogènies si han estat triades per una persona de gust, i vénen a poblar una casa ben parada, donen resultats d'una harmonia rara i sorprenent.

Així ho pensàvem l'altre dia, mentre fèiem un tomb per l'exposició d'objectes d'art que ofereix tothora la Casa de Joan Busquets, al Passeig de Gràcia. Tanmateix ens semblava que un geni maligne s'havia complagut a multiplicar les temptacions.

M. R.

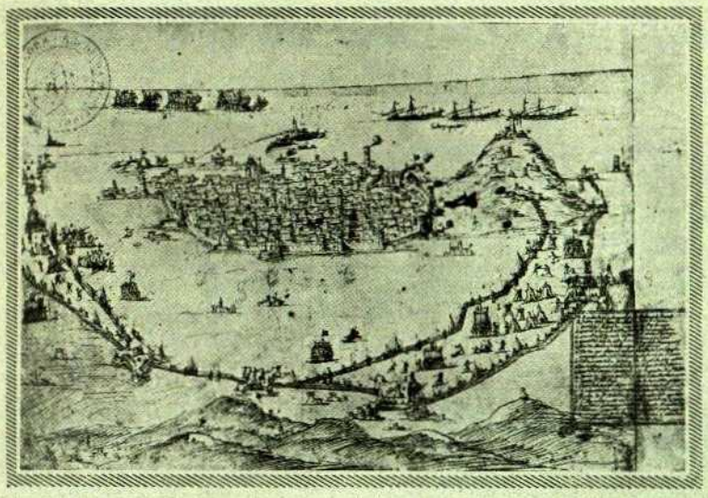

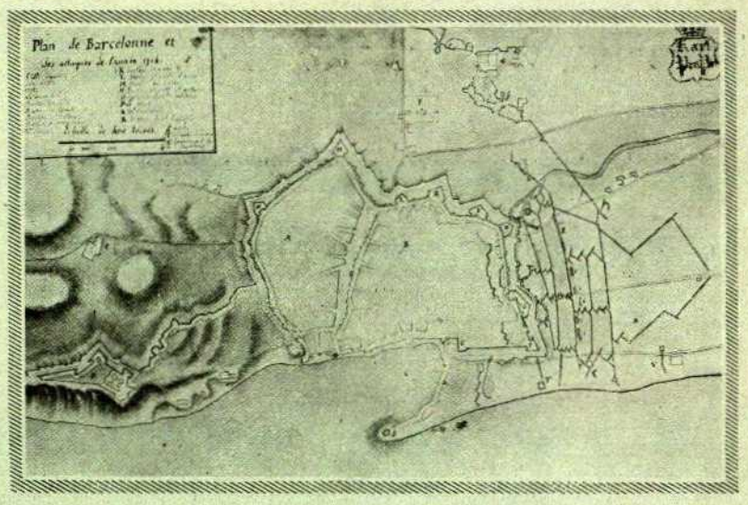

Naixença i Formació de la Plaça de Catalunya

I

Teoria de les places barcelonines. — Si diguéssim que una ciutat era una xarxa de carrers i places, potser no diríem tota la veritat, però tampoc no diríem cap mentida. És cert que els espais lliures de les conglomeracions urbanes estan distribuïts entre vies més o menys amples, que són la part utilitària de la ciutat, i llocs més esbarjosos i desinteressats als quals hom dóna el nom de places o altres d'equivalents. Una urbs primària en té prou amb tenir carrers: no arribaria mai, però, a la categoria de ciutat sinó tenia places.

Ho podem dir d'una altra manera, ço és: que el carrer és una producció natural i espontània del fet de la convivència d'habitacions humanes; mentre que la plaça vol un cert esforç creador i respon generalment a necessitats més complicades, socialment superiors, i a estats més subtils de consciència col·lectiva.

Això ja deixa entendre com hi pot haver places de molt diversa naturalesa. El fet ocasional que els ha donat naixença; la vida que han dut; l'ideal que han portat dintre, i encara altres circumstàncies els donen un contorn material i espiritual, que és llur fisonomia pròpia i que no sempre està avinguda amb la traça dels enginyers o els arquitectes que les han dut al món. Mirem, per exemple, el què ha passat amb les places barcelonines.

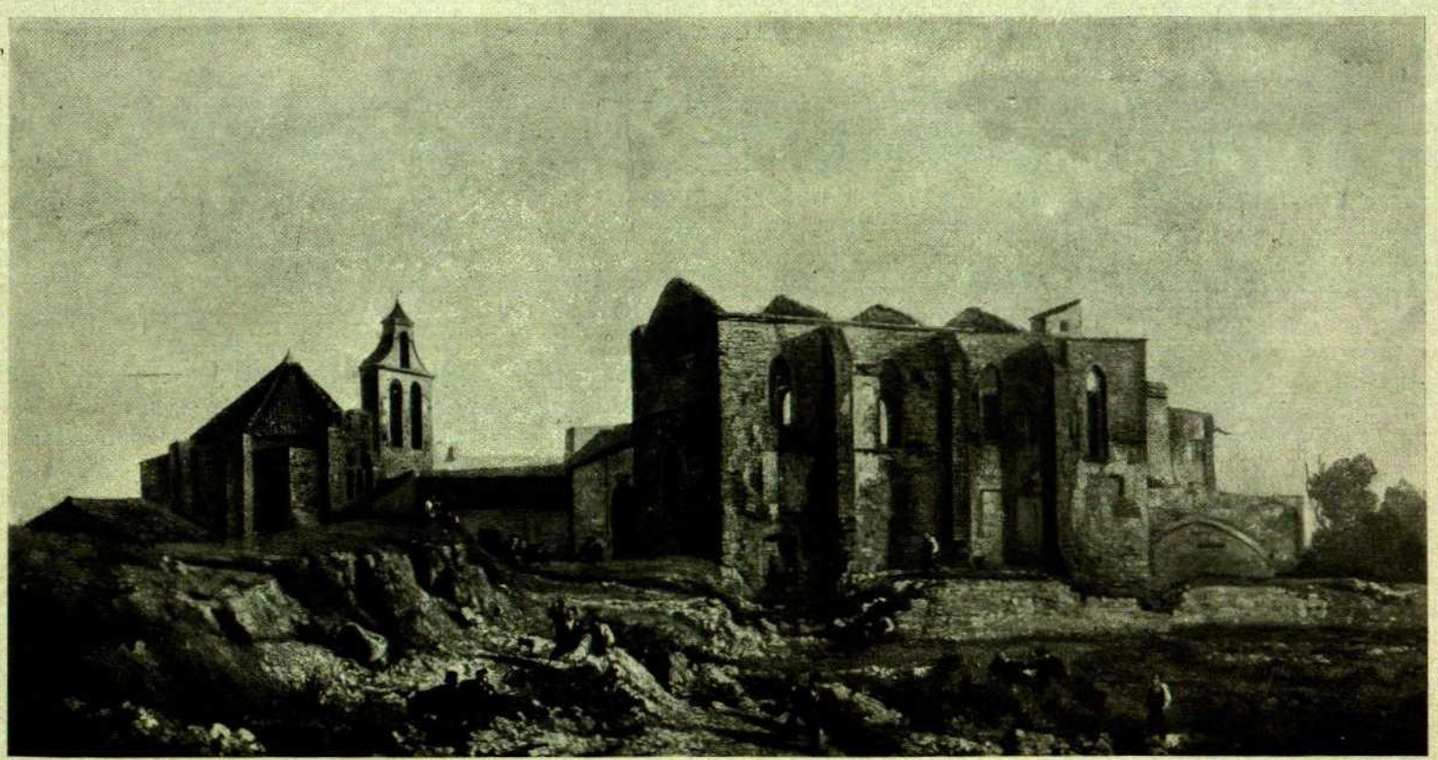

L'església del Sant Sepulcre i la Col·legiata de Santa Anna i la muralla en ruïnes, ben aprop dels solars que haurien d'esdevenir la Plaça de Catalunya (Pintura d'En Martí i Alsina)

El Born antic, a l'ombra de Santa Maria del Mar, era simplement una plaça cavalleresca on es tenien torneigs en diades assenyalades. Els venedors de parada i de botiga aconseguiren dominar-la, i els vidriers l'embellien de tant en tant amb les parades col·lectives de llurs obres més fines i delicades.

La primitiva Plaça de Sant Jaume, formada per l'encreuament de dues vies antiquíssimes, venia a ésser paral·lelament als quatre cantons del Call o del Regomir, els quatre cantons de més anomenada de la ciutat vella.

Vénen després les places d'origen funerari. Les places del Pi, la de Santa Maria del Mar, la de Sant Just, la de Sant Miquel, i en part també la de Sant Jaume, no són altra cosa que els espais abandonats pels antics fossars parroquials.

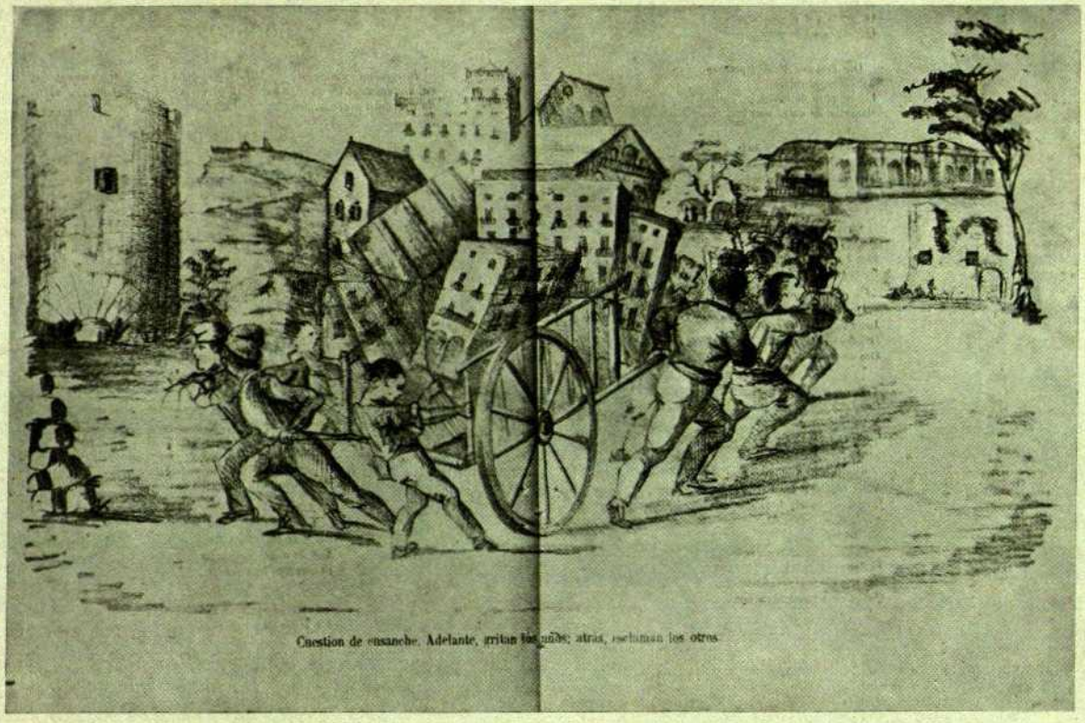

La Plaça de Catalunya l'any 1861.—Caricatura publicada a «El Pájaro Verde», alusiva a la pressa que duien alguns per a edificar l'«Ensanche» i a la poca fe dels altres. La Plaça on s'alça la torre de Canaletes i l'estació del ferrocarril de Martorell, no és res més que un «andurrial» desert

Altres places són de naixença conventual, com la Plaça Reial, la de Medinaceli, la del mercat de Santa Caterina i la del mercat de la Boqueria. La ventada que enderrocà els convents no ha deixat que tornés créixer l'herba, i ha conservat en el buid l'empremta immaterialitat de les antigues cases d'oració.

Des d'un altre punt de vista trobareu noves divergències. Places deixades amb el desordre de llur naixença, com les del Pi, per exemple, i places treballosament formades; la Plaça Reial no ens deixarà mentir, ni la Plaça de Palau, la més urbana que tingué la Barcelona vuitcentista, circuïda de construccions monumentals — Llotja, Palau Reial, Duana, Pòrtics d'En Xifré, Portal de Mar — de valor desigual, bé és cert, però propícies a donar un conjunt d'una escaient grandiositat. Déiem, doncs, que hi havia places de moltes menes i ho dèiem amb la intenció de trobar una classificació apropiada a la Plaça de Catalunya, que és l'objecte principal d'aquestes ratlles. I bé; la Plaça de Catalunya, ben mirat, no és altra cosa que el llaç d'unió entre la vella ciutat de carrers encongits pel llarg temps passat dins el cinyell ofegador de les muralles, i la ciutat nova, lliure de destorbs i sense altres muralles limitadores que les de Collcerola. Barcelona s'havia trobat en altres ocasions amb fets coincidents que originaren la formació de places a l'estil de la de Catalunya. Efectivament, quan el camí del mar s'allargava part de fora de la primitiva porta oriental, s'anà formant una vila nova amb el carrer del Mar, que després fou dit de l'Argenteria, i la Bòria, que encara recorda toponomàsticament el burg forà. Els dos nuclis urbans d'aleshores, el vell dintre les muralles i el nou que no fou murallat fins molt temps després, s'uniren en una plaça que de primer fou Mercadal amb el nom de Plaça del Blat, i més tard fou dita Plaça de l'Angel, per un que en tenia dalt d'una piràmide recordatòria dels miracles de Santa Eulària, i que ara s'està cap-cot i emmusteguit al Museu de la Ciutadella.

La mateixa Plaça Nova reconeix un origen semblant; només que ací l'espai s'havia anat reduint fins que obligà als consellers de la ciutat a decretar l'enderroc d'unes quantes cases per tal de fer-hi una plaça de bon veure. Això succeïa vers l'any 1355, i encara avui li diem la Plaça Nova.

La unió de l'Arrabal de l'altra banda de la Rambla no donà tan clars exemples d'aquest fet urbà de la formació de places a l'indret de les portes de les antigues muralles, per ço com la configuració mateixa de la Rambla ho acondicionava. Així i tot, però, el Portal de Trenta Claus deixà lloc al Pla que després fou dit de les Comèdies; el Pla de la Boqueria assenyala l'emplaçament del Portal de Santa Eulària; el Portal de Santa Anna també havia produït la Plaça dels Bergants davant de la casa de l'Estudi.

La Plaça de Catalunya és, doncs, des del punt de vista topogràfic i urbà un fet corrent. La unió de la ciutat vella i de la ciutat nova necessitava d'una zona neutral que conduís sense empelts sobtats els vells carrers estrets fins a les noves vies a les quals l'espai era generós i àdhuc pròdig.

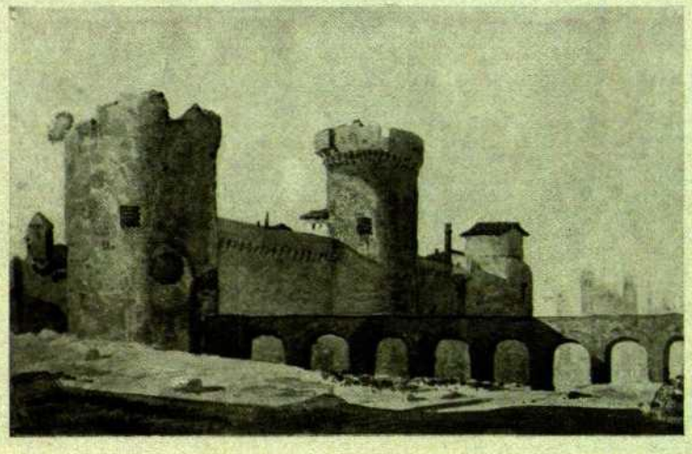

Les torres de Canaletes a l'acabament de la Rambla que duu aquest nom

I, per bé que encara no hagi trobat la seva forma definitiva, la Plaça de Catalunya ja té una història llarga; tan llarga i tan complexa és aquesta història, que podria dividir-se i subdividir-se, així com ho fan els manuals escolars d'Història, en edats, èpoques, períodes i temporades. Ho intentarem.

II

La Prehistòria de la Plaça de Catalunya: temps de muralles i camins.—Aquesta vegada parlar de Prehistòria no vol dir emparentar la cronologia amb les capes geològiques ni furgar les pregoneses de la terra per tal de saber si contenen restes de l'home de les primitives cultures lítiques o fragments de vasos argàrics. Diem Prehistòria de la Plaça de Catalunya referint-nos a l'estat de l'indret on s'obra actualment la plaça quan encara ningú havia somniat que més enllà de les muralles de terra hi arribés a haver un lloc on poguessin jugar confiadament mainada i mainaderes. Aquests temps arriben fins gairebé la meitat de la dinovena centúria; és, doncs, una Prehistòria tan veïna nostra, que no pot produir la menor esgarrifança als més propensos als vertígens de les llunyanies cronològiques.

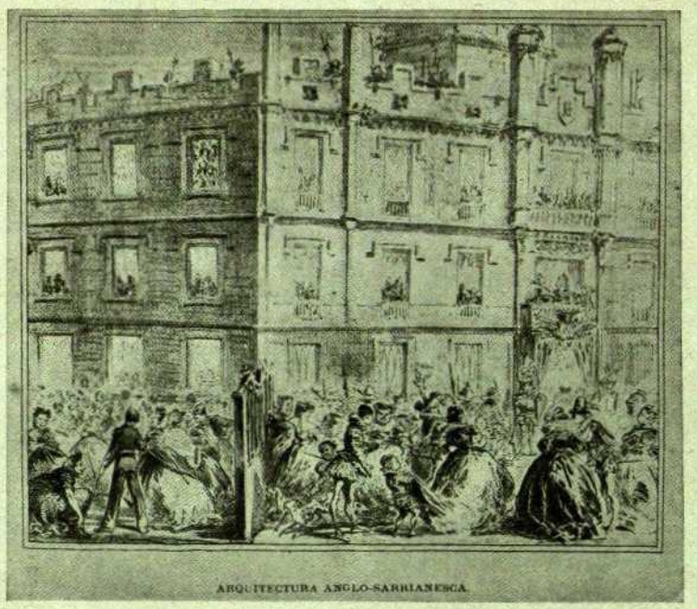

Arquitectura anglo-sarrianesca a la Plaça de Catalunya.—Litografia de Tomàs Padró, publicada per Un tros de paper, *l'any 1865, satiritzant el goticisme de la casa Gibert*

Fins l'any 1840 l'indret de l'actual Plaça de Catalunya era dominat per les muralles del tercer cinyell de la ciutat, compreses entre el Portal de l'Angel, les torres de Canaletes i la proa dels Tallers, i era solcat de diversitat de camins, entre els quals excel·lia per sa importància el que lligava el pont del Portal de l'Angel amb la barriada de Gràcia i amb el convent de Jesús, que era a mig camí.

Els encontorns pròxims de les muralles eren despoblats d'antic. La sola presència de les muralles impedia que fossin altrament, per ço com les construccions foranes els havien llevat tota l'eficàcia militar.

Un dibuix de l'any 1652 ens dóna, en una imatge clara, la plana desolada que volta la ciutat amuntegada dins les muralles i tancada amb pany i clau; només es veuen escampades algunes cases monacals pobrissones: Valldonzella, on s'aturaven els reis que venien del camí de Martorell abans de fer llur entrada solemne a Barcelona; el convent de Jesús, on els Consellers de la ciutat anaven a fer pregàries per freturances públiques; el convent de Montcalvari, i el dels Angels Vells. La resta és la terra nua fins al cercle més allunyat dels petits nuclis urbans de la falda de la muntanya.

La ciutat, aparentment tranquil·la, d'aquest dibuix, passa angúnies cruels. Era la fi de la guerra dels *Segadors;* Barcelona, a punt de caure retuda a les armes dels assetjadors, està combatuda per les bales dels campaments enemics, pateix fam i està assolada per la pesta. No havia de passar gaire més de mitja centúria sense que pels mateixos camins vinguessin a les portes de Barcelona altres exèrcits a provar novament la resistència de les muralles i el tremp dels barcelonins. En començar el segle XIX, i passades les hores angunioses de la dominació francesa, la ciutat, cada dia més populosa, s'ofegava materialment dins la cintura inflexible de les muralles. Part de fora, l'ampla planura era un xuclador obsessionant; totes les mirades hi estaven fitades, i el destorb de les muralles era el blanc de les ires i la causa suposada de tots els mals. El prestigi de plaça forta no era estimat per ningú, ans semblava cosa contrària al caràcter comercial de la ciutat, d'on li venia la riquesa, que la feia més amiga de tenir camins oberts que no pas muralles i portals entrebancadors.

L'any 22 el camí forà que duia des del Portal de l'Angel al convent de Jesús (vers el carrer d'Aragó d'avui dia) començà a transformar-se en passeig agradós, plantat de moltes rengleres d'arbres, que duia fins al santuari de la Mare de Déu de Gràcia; l'any 1848 s'obrí un portal a les muralles que cloïen la part alta de la Rambla, unint-la amb camí directe amb el Passeig de Gràcia.

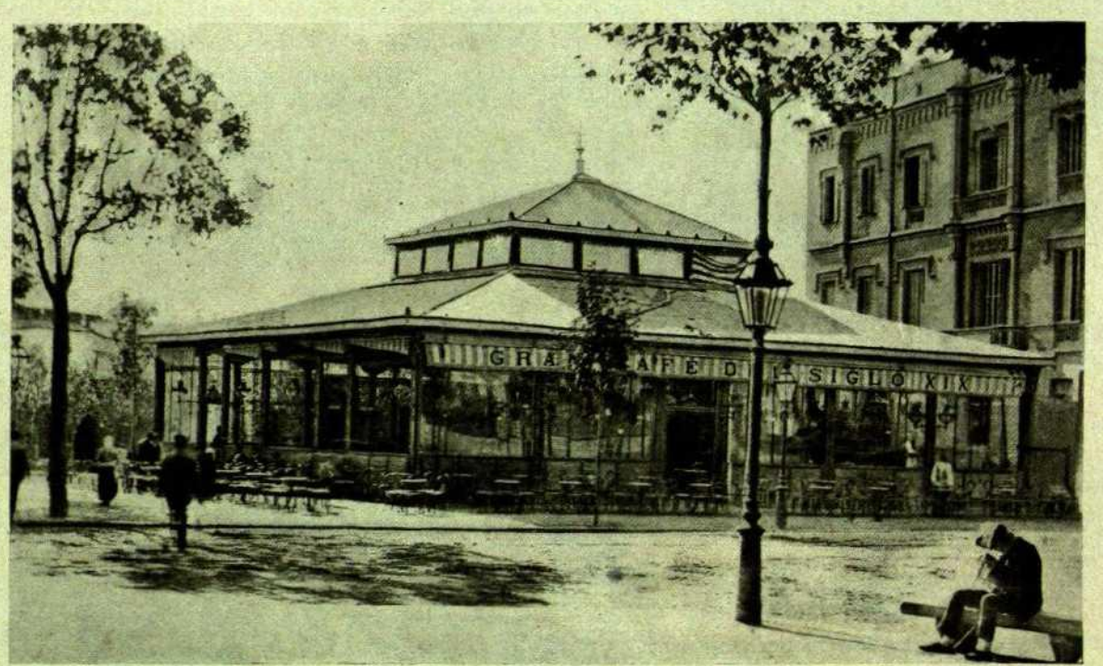

«La Pajarera», café que existí sobre els terrenys de la Plaça de Catalunya fins l'any 1895, data en que fou enderrocat

La casa Gibert en la part alta de la Plaça de Catalunya. Fotografia feta vers l'any 1870 per Vives i Martí, i inclosa en la col·lecció *Bellezas de Barcelona*.

Aquestes són les dues fites primordials de la formació de la Plaça de Catalunya, que ja no era llunyana. Faltava només que comencés, deu anys més tard, l'enderroc formal de les muralles, amb aquelles poderoses i enigmàtiques torres de Canaletes i el Portal de l'Angel amb el feixuc bastió que el protegia. Faltava també que l'engrandiment de la ciutat, que hom preveia esponerós tingués un projecte definit i una llei avaladora.

El primer pla d'*Ensanche* era migrat i no pasava encara enllà del peu de les muralles, per tal de poder-hi fer un replec que el guardés. Es per això que es pensava situar-lo a les hortes de Sant Bertran, protegit des de Montjuïc, o a l'altra banda de la muralla dels Estudis (any 1839), tancant-lo dintre de nous bastions i portes.

La ciutat i el Ram de Guerra començaren les disputes, volent escatir de qui era la propietat de les muralles, i especialment la dels patis edificables que les muralles deixarien lliures en cas de surar el desig, cada dia més clamorós, de llur enderroc. Deien els Regidors que ells eren els hereus dels Consellers antics i que la ciutat de 1840 era la mateixa persona jurídica que la ciutat que del segle XIV ençà havia anat construint les muralles a ses despeses. Replicava el Ram, dient que no hi havia tal successió de drets, per ço com en 1714 Barcelona fou presa per la força de les armes, caducant aleshores totes les prerrogatives i àdhuc totes les propietats, i que de 1714 ençà la ciutat no tenia

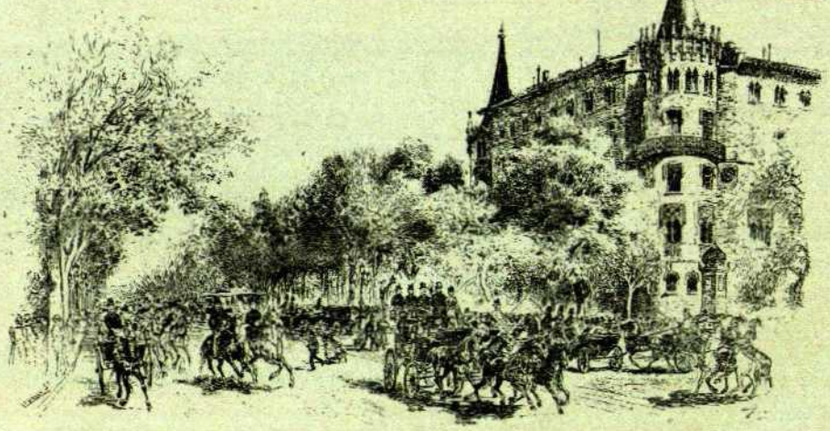

La Plaça abans de la construcció de la casa Pich i del nou edifici de l'Hotel Colón

altres drets que els que li havien estat preciosament i explícitament atorgats amb posterioritat.

Començada la disputa en un to semblant, no prenia l'aire d'acabar fàcilment en avinença. El temps, però, s'hi posà per mig esmussant els cantells i gastant les asprors, fins a fer viable un conveni, pel qual la ciutat, a canvi de no tornar a moure debat, podia incautar-se d'una part de les defenses, aquella part que tenia, casualment, la virtut de congriar conflictes: la Ciutadella i la Plaça de Catalunya.

III

Edat primitiva: esplais de suburbi.—Prou decantats estaven els barcelonins de l'any 50 a les eixides fora muralla pel costat del Passeig de Gràcia, quan vingueren nous motius que acabaren de fer caure la balança. A la vora del Passeig s'anaven bastint petits llocs d'esbargiment motivats els primers pel veïnatge d'una font, la del *Criadero* i la de Jesús, per exemple, i justificats els més tardans per jardins i arbredes que encloïen un teatre—Tívoli, Camps Elisis o Jardí de la Ninfa — on foren oïts els primers refilets de l'«Euterpe», d'En Clavé.

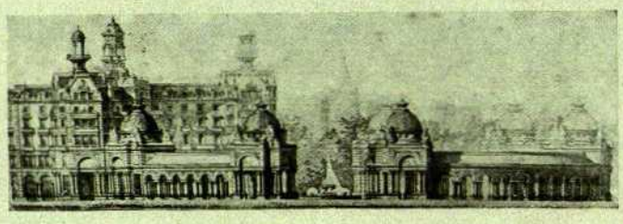

Projecte de reforma de la Plaça, per l'arquitecte Falquée

El projecte Falqués comportarà un palau i una columnata sobre el solar de la Plaça

Mentrestant a la Plaça de Catalunya, que encara no era anomenada així ni de cap altra manera, s'hi havien alçat les dues estacions dels ferrocarrils de Martorell (1855) i de Sarrià (1860). L'aigua fresca, el ball corejat i els viatges en tren de vapor atreien a currues els ciutadans, cansats del Passeig de Sant Joan, massa veí de la Ciutadella odiosa, i del minúscul jardí del General, on tants infants s'havien embadalit davant les oques del petit brollador.

Els projectes de la ciutat nova, de l'*Ensanche*, com encara en diem avui, amb terminologia massa vuitcentista, donaren l'any 50 un tomb inesperat. Admesa la idea d'engrandiment ilimitat, i mentre l'Ajuntament s'esmerava en convocar concursos per a trobar la millor solució d'un problema de tanta transcendència, i mentre l'opinió pública l'anava perfilant, contribuint-hi amb pensades de totes menes i de totes classes de valors, vingué aprovat de Madrid i imposat a la ciutat el projecte de l'enginyer Ildefons Cerdà, revelador d'un gran treball d'esquadra i tiralínies que deixava el nucli antic de població desarticulat i perdut dintre la gran quadrícula artificiosa. En Cerdà, tan deslligat estava de les realitats vives del problema, que ni s'adonà de la necessitat de deixar un espai lliure a l'indret on es avui la Plaça de Catalunya. Amb la seva pauta uniformista hi dibuixà unes illes de cases, continuant només a banda i banda les Rambles i el Passeig de Gràcia. Però aquesta vegada la realitat vencé, i no pas fàcilment, els projectes oficials.

Qui batejà la Plaça de Catalunya abans que fos nascuda? Sembla que fou un bon padrí, el millor padrí que podia trobar: la veu del poble. Els diaris recolliren el nom, el divulgaren, i aviat fou admés per tothom. Víctor Balaguer ja trobà la Plaça batejada quan va rebre la comanda de donar nom a tot aquell bé de Déu de carrers que s'anaven dibuixant damunt la terra campa.

El fet que el poble vulgués tenir la Plaça de Catalunya, per bé que fos un desig tan noble com fortament sentit, no coincidia amb els interessos particulars que naixien amb vida esponerosa en les

La banda del Teatre Eldorado (1924)

L'angle de la Rambla de Catalunya (1924)

Al centre: El naixement del Passeig de Gràcia. A sota: L'estació del carril de Sarrià (1924)

terres de la futura Plaça, atapeint-s'hi i enllaçant-se els uns als altres fins a fer selva espessa contra la qual totes les destrals del municipi s'oscaven, i no hi havia destraler que no hi deixés filagarces de la roba en mig de la murmuració general.

Ací i allà s'alçaren cases de pedra i calç, closos de tàpies, coberts empostissats i barraques de firaires, que tan aviat apareixien com es feien fonedisses, prenent tot plegat l'aspecte d'un suburbi abandonat, format al marge de la llei, on tota improvització troba estatge.

La casa Gibert fou una temptativa poc reeixida d'arquitectura goticista que desfermà la cridòria dels cronistes de l'època. En Padró la bescantà des de les planes facecioses d'*Un tros de paper*, mentre l'autor amagat del fascicle *Barcelona a vista de corp* (1871) no s'acontenta retreient la part còmica — pretensions de castell feudal amb marlets al terrat—, sinó que remou coses més fondes, recordant les «llàgrimes de Mataró», que donaven, cruelment expremudes, deia, les primeres matèries constructives.

La casa Estruc, amb la seva rica armeria fugida a l'estranger, vingué més tard al mateix veïnatge lluint un aspecte ben semblant. Aleshores el neogoticisme ja no era novetat cridanera, i la cosa passà sense promoure l'aldarull de l'altra vegada.

Els teatres, que trobaven en aquest indret un lloc especialment propici, s'anaren repartint els espais que deixaven lliures les barraques de fusta on ensenyaven la dona grossa i les puces ensinistrades. El teatre de la Comèdia inaugurà la sèrie amb el

nom primitiu de teatre Quevedo, seguint el Buen Retiro, el Circ Eqüestre, els teatres Masini i Gayarre, acabant la tongada el teatre Ribas, l'únic que ha viscut fins ara amb el nom de teatre de Catalunya i conegut pel sobrenom d'Eldorado.

A la vora baixa d'aquesta plaça poblada d'una manera tan heterogènia, s'alçaven dominadores les runes de l'antiga Col·legiata de Santa Anna, amb la coberta esfondrada i els finestrals esborrancats, en mig d'un gran desordre de marges, enderrocs i pedregals, en mig del quals la quitxalla corria i s'esbatussava a cops de pedra. En Jaume Serra, el litògraf, fins un dibuix de gran exactitud on les runes venerables guarden tot el prestigi sentimental. Més realista i amb molta més visió d'art, En Martí i Alsina trobà en les runoses parets de Santa Anna motiu suficient per a fer eixir de sa paleta grossa damunt una tela plena de vida i les runes es destaquen d'un cel de núvols movedissos i flonjos i s'omplen d'una llum clara i amorosa.

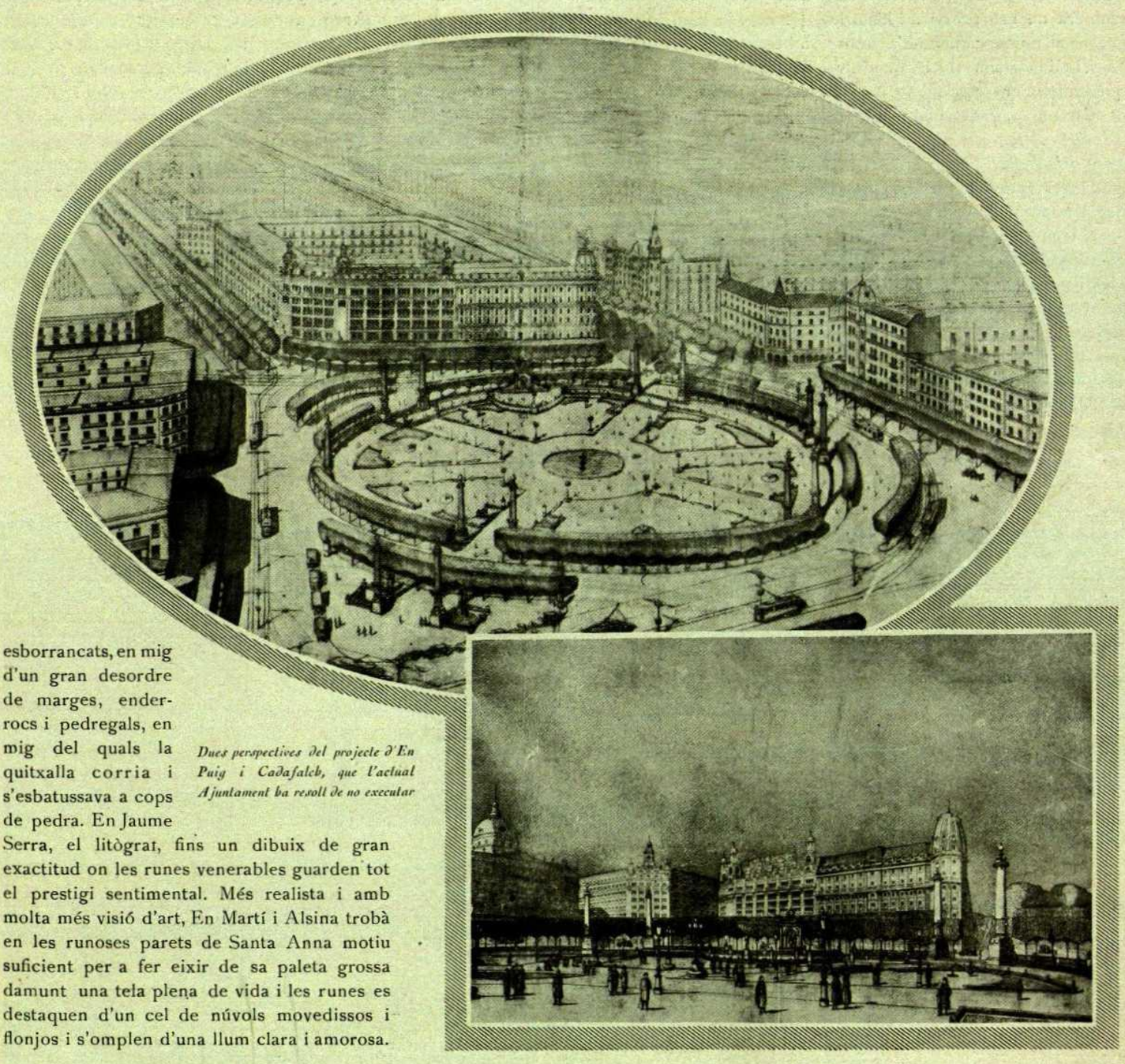

Dues perspectives del projecte d'En Puig i Cadafalch, que l'actual Ajuntament ha resolt de no executar

IV

Edat mitjana: sistemes i escoles d'urbanització. — Bé ens han ensenyat a veure l'Edat Mitjana com un temps d'incubació de les idees que després han de fruitar generosament. La Plaça de Catalunya, per a la qual no ha arribat encara el triomf de la Renaixença ni la plenitud barroca, està aturada en la seva Edat Mitjana, una caòtica, curulla d'idees que esperen concreció corpòria, camp de torneig i de batalla a ultrança, taulell alquímic d'experimentació urbana, pedra filosofal que tanca el secret de la riquesa estètica de la ciutat futura.

No tothom estarà d'acord amb aquesta visió medieval de la Plaça de Catalunya. Recordem que algun crític de percepció molt afinada n'ha parlat oposadament, suposant-la una realització ultra moderna, cubista, deia. En el fons, creiem que no seria costós trobar la coincidència.

Provem de destriar les coses. L'any 58 l'Ajuntament aprovava una planta de la ciutat nova que havia alçat l'arquitecte Miquel Garriga. En aquest projecte la Plaça de Catalunya era dita Plaça de Barcelona i prenia una forma allargada i molt extensa, com si ara ajuntessim la Plaça de Catalunya i la d'Urquinaona, deixant-la de l'amplada d'aquesta darrera. Uns amples carrers la prolongaven pels dos extrems fins a topar unes places semicirculars que lluïen sengles fonts fluvials, la del Besòs a la de Llevant, i la de Llobregat a la de Ponent. Més amunt, vers l'actual encreuament del Passeig de Gràcia i carrer de les Corts Catalanes, una altra plaça de proporcions semblants era la que duia el nom de Catalunya.

El projecte Cerdà, que nasqué armat de totes les armes, negava la Plaça de Catalunya dins el mar de les quadrícules, innúmeres, i ja no se n'hauria cantat més gall ni gallina, amb la força de llei que tenia el projecte, sinó s'haguessin obtingut algunes modificacions essencials que havien de fer aquell gran taulell d'escacs més dúctil en la zona d'articulació amb el nucli antic de la ciutat. Les principals d'aquestes reformes anaven dirigides a deixar grans places a l'indret dels antics portals de les muralles, com era de raó pràctica i històrica, tal com ja hem intentat de provar al començament d'aquestes ratlles, unides per un ample passeig de circumvalació que salvés l'antic Passeig de Sant Joan, que tampoc era respectat en el projecte Cerdà. La nostra Plaça de Catalunya, ressucitada de bell nou, prenia el nom de *Plaça d'Isabel - Alfonso*, així com altre projecte li deia pomposament *Foro d'Isabel II*.

Des d'aquest moment la Plaça de Catalunya, com espai lliure que era forçós de deixar entre la ciutat vella i la nova, era ja una plaça legal. Calia només trobar l'oportunitat de poder enrunar les construccions paràssites que hi havien anat creixent per les vores, i les barraques que s'anaven ensenyorint de tot l'àmbit central. Aquesta fou feina llarga, lliurant-se grans batalles periodístiques i judicials sense gaire eficàcia. Calgué esperar un cop de geni de l'alcalde Rius i Badia (1895), que ja estava cansat de dilacions i d'argúcies, per a veure la plaça neta dels principals destorbs.

Algunes facilitats havien anat venint per llurs passos, com la desaparició de l'estació de Martorell, que no deixava obrir el carrer de la Ronda, i l'enderroc de la vella Col·legiata de Santa Anna, que interceptava el carrer de Fontanella.

Una cosa, però, era l'obtenir l'espai lliure de la plaça i altra cosa la urbanització que havia de rebre, per bé que una i altra tingués sinó, naturalment, lligams ben estrets.

L'any 78 l'ex-alcalde Coll i Franqueza tingué una pensada que exposà i analitzà en uns articles del *Brusi*. Volia que la plaça tingués uns edificis uniformes a tot el volt, amb uns torricons a les quatre cantonades que representessin les quatre *províncies* catalanes i que assenyalessin la respectiva situació geogràfica. Volia encara un gran monument central, la planta del qual fos la figura de la creu de Santa Eulària, i tot ell un quadre sinòptic de tots els fruits i produccions de la terra, coronant aquest pedestal agrícola-industrial un símbol de les glòries catalanes. No en tenia prou el projectista amb que la plaça dugués el nom de Catalunya; Catalunya havia d'estar per tot; els fanals, les reixes, les baranes i els bancs havien d'ésser simbòlics, patriòtics i heràldics.

Un paràgraf eloqüent justifica la forta dosi d'heràldica i simbolisme, dient que era «todo al objeto de que cuando los hijos de Cataluña lleguen a la gran Plaza y contemplen los recuerdos y glorias de sus antepasados, mejoren sus corazones los malos ciudadanos, animen su espíritu los débiles, admiren nuestra historia los extranjeros y no olvide el mundo que hay en España un antiguo Principado cuyos hechos son una epopeya completa y digna de ser imitada».

L'Ajuntament féu reimprimir en un fascicle els articles de

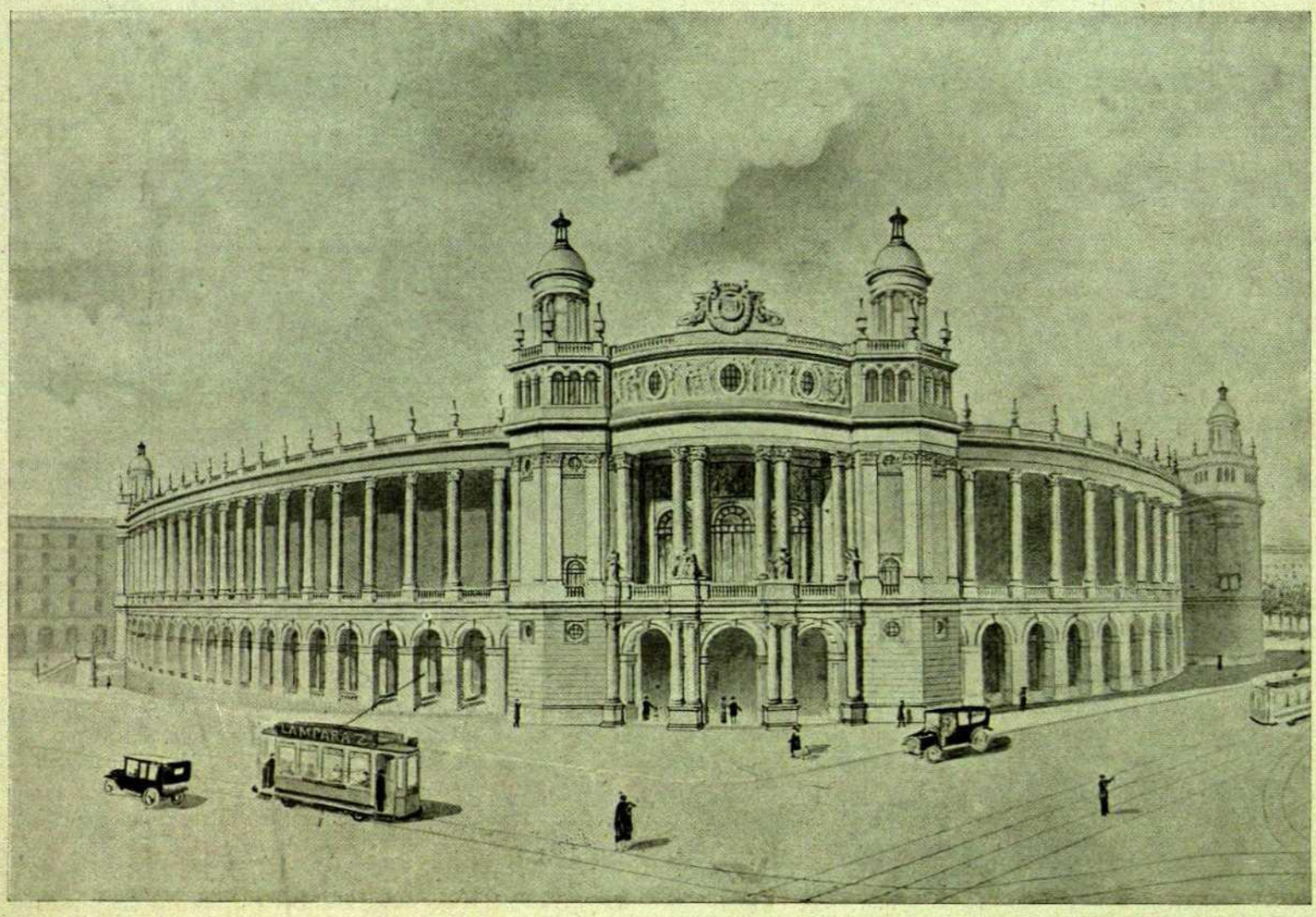

En el projecte d'urbanització de la Plaça que ha fet l'arquitecte senyor Vega i March el centre és ocupat per un gran edifici

l'ex-alcalde Coll, que no s'aturaven a la Plaça de Catalunya, sinó que removien tot un sistema de millores urbanes, però no tirà avant el projecte de plaça cabalística, i poc després convocava un concurs de projectes d'urbanització de la Plaça, el guanyador del qual fou l'arquitecte Pere Falqués.

En Falqués començà per recollir tots els gràfics antics de Barcelona per tal de poder refer puntualment la història topogràfica d'aquell indret tan discutit. Situà amb exactitud l'emplaçament de les muralles primitives i dels bastions posteriors, el curs dels camins i de la Riera d'En Malla, tantes vegades mudada de lloc, comprovant les indicacions amb les proves gràfiques i amb els resultats de les excavacions fetes. Analitzà després la situació jurídica de cada un dels posseïdors de terres dins l'àmbit de la Plaça, i traçà finalment, comptant només amb l'espai que ell tingué per lliure de tota càrrega, un projecte de galeria porticada de planta oval que s'unia per un costat a un gran edifici que de primer no tenia destí determinat i acabà per tenir-los tots, fins que una empresa particular demanà per posar-hi un Hôtel oferint, en canvi, donar solució a les dificultats econòmiques que la urbanització presentava.

Tampoc es pogué sostreure En Falqués del símbol que el nom de la Plaça incloïa, proposant decorar i ennaltir els pòrtics amb estàtues representatives, posant, per exemple, en el seu projecte l'estàtua de Rafel Casanova, que en aquell temps estava al peu de l'Arc de Triomf i no tenia encara l'auriola popular que poc més tard començà a guanyar.

El projecte Falqués dormia dins les voluminoses carteres quan començaren a venir projectes nous. Damunt del paper i del paper tela, tots feien i desfeien la Plaça a llur albir; tots venien a so de trompetes i amb un llarg seguici d'atacs i de defenses, i tots anaven a fer créixer el gruix de les carteres somnolentes. Dormien les plantes finament liniades al costat dels croquis ràpids tremolosos d'inspiració i mentrestant queien els anys damunt la Plaça, inútilment, esperant el misteri dels temps nous. Tractar dels temps nous, ara com ara, seria història futurista, i ja no és del nostre braç.

A. DURAN I SANPERE

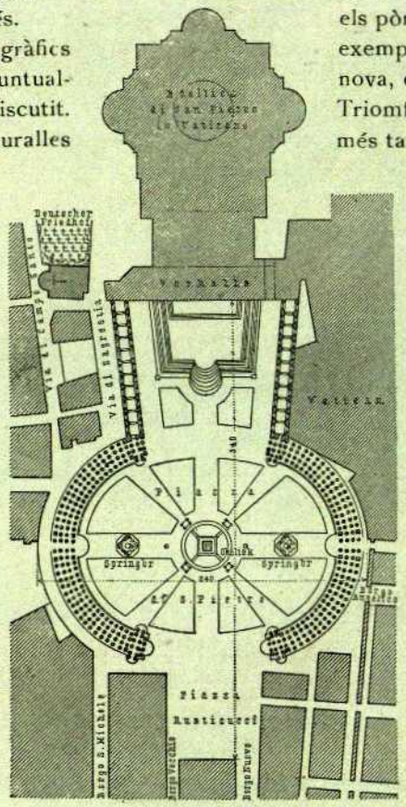

Planta de la Plaça de Sant Pere, de Roma, de la qual publiquem una formosa perspectiva en el present número

Fins al darrer moment hem reservat aquest lloc per publicar-hi, com semblava de llei, el projecte de reforma que executa l'actual Ajuntament de Barcelona. Així el lector tindria sota els ulls un resum gràfic de les vicissituds perquè ha passat la Plaça de Catalunya i una idea de les que ha de passar aviat... La nostra bona volnntat ha estat inútil. El projecte no es farà públic. Els bons barcelonins caldrà que el vagin endevinant dia per dia, hora per hora, en els moviments de terres i en les plantacions dels arbres. Sense cap mena de dubte, volen donar-nos una sorpresa: vet-li aquí. Això, fet i fet, pot fer-nos creure que tornem a la infància.

Les mainaderes. Les mainaderes solen tractar d'altres temes que les dides. Són, és clar, més joves que elles i no han deixat a Aragó o a València un marit pagès i una criatura acabada de néixer. A la Plaça de Catalunya, les mainaderes conspiren poc. Més aviat es troben disposades a espiar les maniobres d'un soldat que cerca el moment d'entrar en conversa, o a fer la sardana amb els infants. Les mainaderes estimen la Plaça de Catalunya i seran enemigues de qualsevol solució que els dificulti d'anar-hi. El Parc o la Plaça de Tetuan, o el Turó-Park, llocs més tranquils i bucòlics no tenen els avantatges d'aquesta Plaça col·locada al cor de la ciutat.

Sortida de Santa Anna. És una cosa única la sortida de la missa de dos quarts d'una. Aquella massa de pares i mares de família, seguits o precedits per noies de totes edats, és una representació plàstica del diumenge. Baldament ens duguessin per sorpresa, ulls clucs, a Barcelona, després de una absència de vint anys, en tindríem prou d'entreveure aquest espectacle per saber que som a la nostra ciutat i que és dia de festa. Malgrat la multiplicació de divertiments i l'increment del luxe, els nostres burgesos encara es muden per a celebrar el repòs setmanal. Un cop acabada la urbanització, ¿podrà la brillant assistència de les darreres misses de Santa Anna, travessar la Plaça de biax per anar a pasturar pel passeig de Gràcia? Desitgem que sí!

Els soldats. Enlloc tan simpàtics com a la Plaça de Catalunya. Allí, perdent l'encarcarament que els imposa el quarter, deixen entreveure el bon pagerol que hi ha sota l'uniforme balder i grandiloqüent. Mireu-los com esperen, asseguts al banc. No trigaran d'alçarse per començar l'atac... La tàctica necessària per maniobrar a la Plaça de Catalunya sí que la coneixen, i sinó, l'aprenen en un tres i no res. Tots hi operen de la mateixa manera, baldament pertanyin a cossos tan diferents com l'Artilleria i la Sanitat, els Enginyers i els Hússars. Ah, les mans enguantades de blanc en dia de gala. Són d'una vistositat ben inoportuna. Voleien com un colom feixuc, al voltant d'un grup de minyones.

Les dides. Les dides amb les dides. A tot estirar en una tertúlia de la Plaça de Catalunya serà admesa una ex-dida, és a dir, una dida seca, però només per excepció veureu una tertúlia de dides i de mainaderes. Les dides formen una casta closa. La seva especialització, no m'ho negueu, és de les més fortes i determinades. Imprimeix un caràcter que no es confon amb cap altre. Els temes que sol tractar la tertúlia de dides són tots, o gairebé tots, relatius a llur especialitat. Comparen les arrecades, el teixit dels vestits, el brodat dels davantals. Calculen el cost dels presents que els han fet llur mestresses i sospesen la importància de l'alimentació que els donen. El resultat d'aquestes comparances gairebé sempre és nociu per als interessos de la mestressa.

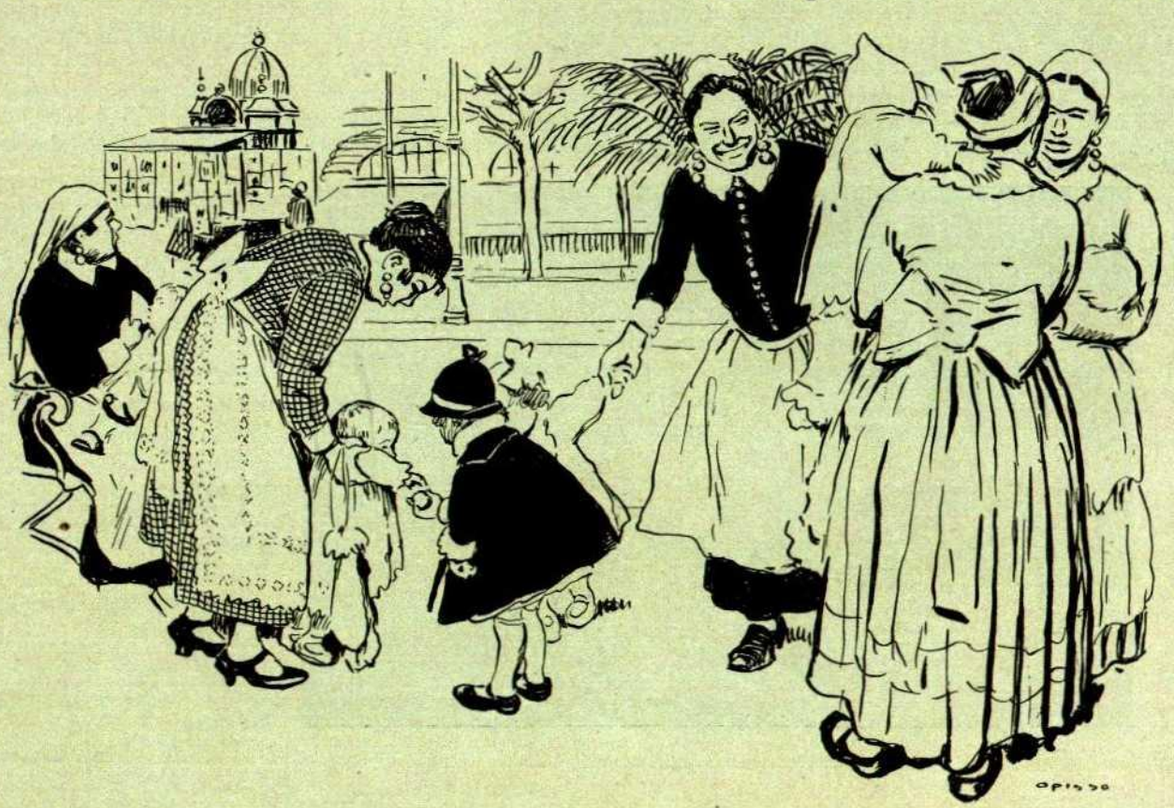

Guia sentimental i apassionada de Barcelona

Barcelona—i amb tos pecats, nostra, nostra!
Barcelona nostra, la gran encisera!
JOAN MARAGALL

(Vent gelat a l'hivern i sol de justícia a l'estiu...) Surten de la missa de moda les damisel·les endiumenjades. Les miren passar, asseguts indolentment, les miren passar amb un esguard de cobejança, els ociosos del club de davant.

Un aparador de bibelots «molt segle *XX*» dóna una isolada nota d'elegància frívola.

El finestral franc, ben obert, d'una llibreria catalana diu una paraula, encara més isolada, d'espiritualitat: la paraula incompresa de la llibreria és feta de totes les idees latents.

A l'altra banda, a enorme distància, la terrassa d'un gran hotel ofereix aqueixa caòtica mescla de gent de totes bandes a la qual obsessiona l'afany de distinció... i que en totes les bandes del món és igual.

I entre un extrem i altre de la Plaça, un inacabable remenament de carretades de terra, de fosses profundes, de «tobogans» improvitzats, de runes actuals — les més tristes de totes les runes — de desmoronaments prematurs i palmeres polsoses i arbrets minces que l'atzar apar haver escampat ací i allà; i aceres a penes assenyalades i córrecs inverossímils, dreceres desviades, camins que no porten a cap lloc, agrupaments desorientats de gent que topen i es rectifiquen; grans extensions de petit desert en plena ciutat.

Només el cel, el sol, l'aire, i no subjectes a capricis, veleitats, lluites o torpituds d'homes, mostren aquí — tal volta amb més esplendor que enlloc—llur eterna harmonia.

I la veu d'uns infants que trenen una sardana entona amb veu nova una vella cançó popular, amb aquella melangia per a nosaltres de la infantesa que ha fugit com un ocell daurat. Som al centre de la Plaça de Catalunya, en el que hauria d'ésser el cor, el mateix cor de la ciutat encisera.

(Plaça de Catalunya, vent i fang a l'hivern, pols i sol de justícia a l'estiu!).

La visió de paradoxal interinitat permanent, d'enderrocament d'allò que mai ha existit, d'aspiració l'abast de la qual s'anhela i es tem alhora que el panorama caòtic de la Plaça de Catalunya ofereix, detura o acalla tota punxada de sensibilitat.

En arribar al desert ciutadà que és la Plaça, el viatger sentimental, s'eixuga la suor del front i pren alè, si és que ha de creuar-la a l'estiu, o es puja ben pujat el coll de l'abric i conté la respiració si és temps d'hivern, mira a terra amb tota fixesa per no caure a un sot, topar amb un còdol o desaparèixer al fons d'un pou; aguditza l'atenció a la pilota d'uns xavals que juguen al fútbol, deriva un ràpid esguard a les damisel·les endiumenjades que surten de missa, o a les mundanes maquillades de la terrassa de l'hotel, si es troba en l'acera oposada; contesta a la desmenjada salutació dels avorrits i ociosos de la peixera del club; abarca d'un esguard i en un moment els bibelots o els llibres de les botigues i entre tanta, tan diversa i superficial preocupació deixa enrera el seu bagatge sentimental; el deixa molt enrera.

La ciutat dels mil aspectes i de les mil veus, la que és, ensems, antiga i moderna, gran i petita, noble i ordinària, somrient, melenconiosa silenciosa, cantadora revolucionària, piadosa; la que uns cops es presenta com enguantada dama, evocant aquelles antigues marqueses de la Riera de Sant Joan i altres com «marmanyera endiablada»; la que ara somriu, delicada, i suara, injuria, amenaçadora; la que cent cops perd la pau i altres cent cops la recobra, ha perdut aquí, a la Plaça — en la cita de la Plaça — tota fisonomia, tot caràcter.

Aquesta Plaça de Catalunya en l'any 1925 — vent i fang a l'hivern, pols i sol de justícia a l'estiu! — és el millor sojorn contra l'aturmentat insomni de la nostra ciutadana sensibilitat.

Veu's aquí, però, que el viatger sentimental és, abans que tot, comprensiu: comprensiu amb aquella mena de comprensió que, segons Anatole France, no és la del lògic ni la del naturalista, ni la del matemàtic, ni la del polític, ni tan sols la del filòsof, resum de totes, sinó pròpiament la del comprensiu «que passa d'una veritat a l'altra, penetra a l'entranya de les coses, les prova, es nodreix d'elles, les viu i té capacitat de fer-se una ànima del Renaixement per a millor gustar del Renaixement i un esperit de sofista per a seguir a Protàgoras... i tot això sense perdre la seva personalitat».

Abans que tot, comprèn el viatger que conèixer és estimar. I és per aquesta raó que li dol de veure que aquest desert central de la ciutat que hauria d'ésser el seu cor no diu res al seu propi cor de sentimental.

I aleshores mig acluca els ulls i veu com, entre els pilots de terra infinits i els xaragalls oberts ací i allà i les dreceres desviades i les palmeres polsoses i els arbrets minsos, per damunt de la paradoxal interinitat permanent hi ha alguna cosa que — com el cel i el sol i l'aire harmoniosos — l'aixeca i se l'emporta a la més lluminosa espiritualitat: les divines possibilitats que hi ha latents en tot allò. I imagina jardins ombrius, estàtues serenes, petits boscos per als melancoliosos, camins florits per als enamorats: marbres, bronzes, arbres, infants, magnòlies en flor... Entorn la vida ciutadana, palpitant, rica i plena...

I tot això embellit per la patina del temps, per la petja o el rastre de molts hiverns i molts estius, pels records dels uns i l'esperança dels altres, pel sentiment, per l'amor, per la vida; aquí en el centre de la ciutat, la Plaça latent com un cor...!

Tot això és, en el nostre anhel, possible, mentre la Plaça (ara vent i fang a l'hivern, pols i sol implacable a l'estiu... però també, oh, Déu! Bellesa en potència!) no prengui una forma definitiva que encausi tal volta el dolor de l'irreparable, la desesperació d'un *Consumatum est!*

I mentre això no arriba i mentre la Plaça, encara inexistent, només mou a les gents a ironia o menyspreu, el sol, un sol que tal volta brilla més i millor aquí que en altres parts del món — un sol de ciutat mediterrània — la besa, l'acarona, l'escalfa... i espera així mateix. I mentrestant la forma no arriba, el viatger sentimental, solitari i enyorós, s'interna pels carrerons foscos i quiets, pels barris antics arredossats a les esglésies antigues, a la recerca de l'ànima de la ciutat per a fondre-hi la seva, futurosa.

Vista nocturna de la Plaça de Catalunya

MARIA LUZ MORALES

(*Traducció de R. Suriñach Senties*)

LA PLAÇA STANISLAS A NANCY

per Maurice Barres (trad. de Miquel Cases)

(EXTRET DE «COLETTE BAUDOCHE»)

Quin bell indret, encisador de llum, d'equilibri i d'elegant fantasia! Cap ciutat en el món, pot oferir una obra del segle XVIII comparable a aquest conjunt arquitectònic construït pels obrers de Lorena sota la direcció d'un d'ells, Emmanuel Héré, el qual s'havia apropiat la flor de les obres clàssiques de França i d'Itàlia.

Aquí resta fixat el minut breu en què la nostra societat va assolir un grau de perfecció. Aquest Nancy perpetua els sentiments, la manera d'ésser d'un món en el qual la més exquisida correcció floria damunt un fons seriós fins a la severitat. Hi havia en les altures una infinita delicadesa, una delicadesa capaç de fer tremolar, però sostinguda per reserves magnífiques de salut i honradesa. Totes aquestes belles coses de Lunéville i de Versailles, tan plaents i tan lliures, eren compreses per un poble conscient d'obrers.

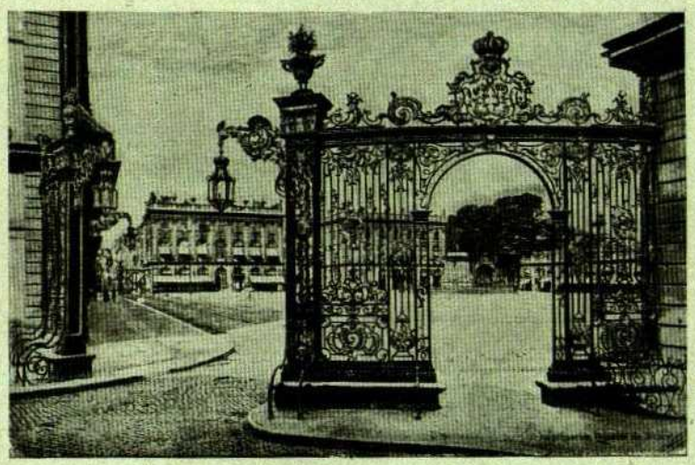

Un caire de la Plaça Stanislas, que inspirà aquesta bella pàgina a Maurice Barres

Aquest doble caràcter, aquest feliç equilibri de la disciplina i el caprici, són la glòria del Nancy de Stanislas. Hom hi troba l'empremta d'una voluntat segura de si mateixa, servida amb la més brillant exactitud. Quina lliçó de justesa en la concepció i en l'execució! Aquestes tres places constitueixen tres troballes de la més bella unitat, ensems que contrasten netament les unes amb les altres. Cada fulla d'aquest bell trèbol sembla oferir-se com un emblema.

Vet ací la plaça Stanislas: un gran palau, quatre grans pavellons i altres dos de més petits, tots cinc de caient noble i greu la dibuixen, i aquests edificis majestuosos d'estil Lluís XIV, reben llur gràcia de les famoses reixes enjoiades d'or i de les fontanes recoco, encara que les superen en noblesa. Veritable plaça reial, ofereix a l'esguard un principi ben fonamentat de govern, regulat, contingut pels homes d'estudi, intervingut pel sentiment femení, obeït per l'energia obrera. Fent-li veïnatge, la Carrière, on ens mena un arc de triomf, amb les seves cases greus vorejant-ne el rectangle, ens dóna la idea d'un estament sòlid, fortament instal·lat per a la defensa social. I no lluny, una mica separada, la petita plaça de l'Alliance, uniforme, solitària i concirosa, en la qual el raig d'aigua cau dintre el quadre de tells, exhala una mena de malenconia jansenista i ens fa sensible encara la dolorosa crisi de la consciència nacional separada dels seus ducs... Damunt la fontana lorenesa, junt amb les fulles d'aquells vells arbres s'han apilat nombre de tardors, i no gens menys, prop la fontana de Cyfflè hom sent sempre com s'escorren les nostres recances.

La memòria d'aquells temps encara no ha

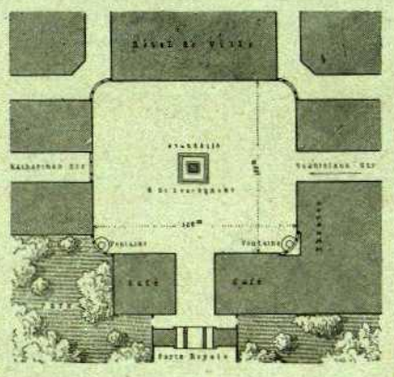

pogut esvair-se. Els seus bells monuments responen a les maneres de sentir lorenesos. Aquell Nancy de les portes d'or no ha estat pas envilit passant al servei dels magistrats cultes o dels joves oficials. Els habitants de Nancy no van pas contra els efectes de les seves tres places. Els bells arbres que hi planten enquadren amb llur verdor les fontanes monumentals. I aquest ornament en el qual gent estranya potser no sabria veure sinó una façana un xic freda, cada any pren més ànima pel gust d'aquests lorenesos, que es plauen a amagar la seva flama sota una màscara de fredor.

Jo he viscut indefinidament en aquestes belles places de Nancy. Hi he viscut la meva vida, una vida jove a la francesa, audaç i mesurada. Són plenes dels petits fets de la meva jovenesa, i totes colorides dels meus jorns passats. I si em plau de retornar-hi, és menys pel seu art preciós, que pels sentiments que em renoven. En aquesta llarga plaça Carrière, aquest casal fred de mà esquerra, no s'obrirà? I d'aquesta porta feixuga, inútil ja, no veuré eixir el company de la meva jovenesa Stanislas Guaita, radiant d'amistat i dels bells versos que acaba de crear? Ell m'arrossega, i encara una volta correrem vers totes les joves follies i alegrement redoblarem els nostres absurds passatemps. Quin estudiant ha juntat mai una semblant impetuositat d'exuberància física, a un tan viu sentiment interior del diví? Aquest vespre voldria escoltar-lo i arreplegar millor aquest pregon pensament poètic rhenà, tan ple de fatilleries loreneses... Però la meva solitud em desencamina. Que hom em perdoni aquests trastorns causats per la simpatia...

Una música indefinida munta d'aquests bells indrets el caràcter dels quals és tan just i la significació tan precisa. Aquestes tres places, per a cap lorenès, no poden ésser una àrida i ensopida coneixença pedagògica. Quants vespres, durant el transcurs dels anys, no han vist el sol ponent i els seus somnis il·luminar les velles finestretes, de reflexos metàl·lics del superb palau esdevingut la seva casa de la vila! És impossible estimar ni compendre cap objecte si no havem mesclat els nostres somnis amb la seva realitat, establert un lligam entre ell i la nostra vida. N'hi ha poc d'haver donat volts conscienciosament entorn d'una cosa: l'essencial és sentir la seva qualitat moral i participar del principi del qual és nada. Cal esdevenir el germà d'una bellesa per començar a estimar-la.

PLAÇA DE SANT PERE A ROMA — La immensa basílica s'eleva en el fons, la columnata projectada per l'escultor Bernini delimita la plaça. A la dreta els edificis del Vaticà

LES DIFICULTATS DE LA URBANITZACIÓ DE LA PLAÇA DE CATALUNYA

Plaça de la Concòrdia a París amb l'obelisc al mig

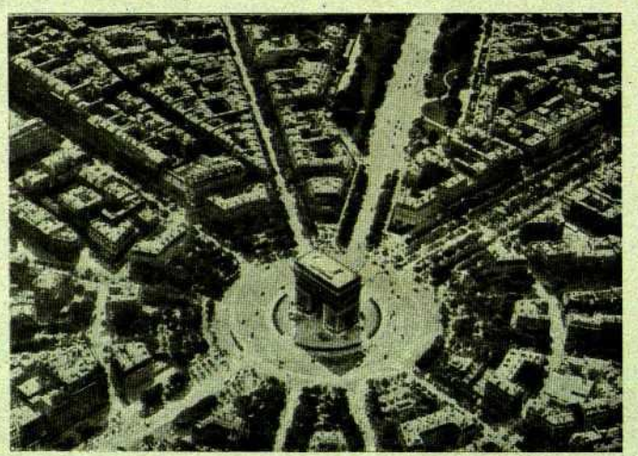

Plaça de l'Estel a París, vista des d'un aeroplà

La urbanització de la Plaça de Catalunya ha estat, és i, probablement, serà, un tema apassionant per als barcelonins. No ens n'hem d'estranyar. Aquesta plaça és filla de llur voler, com ens conta en Duran i Sampere en el magnífic article que encapsala aquest número. En Cerdà, funest autor del pla de l'Eixample, no assenyalava cap plaça en el punt d'unió de la ciutat vella amb la nova; aquest enginyer i els que defensaren el seu pla tenien idees curiosíssimes sobre urbanització. Creien, per exemple, que la ciutat ideal fora aquella on tots els ciutadans tinguessin la sensació de viure en idèntiques condicions urbanes. D'on venia llur dèria de fer tots els carrers de la mateixa amplada i tots rectilinis; d'on venia llur aversió a les places que trencaven les sagrades monotonies del conjunt i podien encomanar a uns ciutadans un sentiment de diferenciació. Sembla que les places d'Urquinaona i de la Universitat, places de trànsit, amb un mínim de personalitat, varen ésser una mena de concessió; En Cardà, pel seu gust, no les hauria projectat.

També entre els arguments dels partidaris de la Quadrícula, n'hi havia un d'ordre estratègic: la Quadrícula afavoria notablement el trànsit de l'artilleria...

Al costat del projecte d'En Cerdà, enginyer, hi havia el d'En Rovira, arquitecte. Aquest era tot una altra cosa. Creava una plaça entre la ciutat vella i la nova i la creava de debò: fent-hi convergir un bé de Déu de vies procedents de tots els punts d'un semicercle ideal. La monotonia de les illes d'edificació amb llurs xamfrans idèntics desapareixia per donar lloc a un bé de Déu de cruïlles variades.

L'Ajuntament i l'opinió pública de Barcelona havien votat a favor del pla d'En Rovira, però els ministeris, interessats a donar ales a la carrera d'enginyer de camins, canals i ports, imposaren el pla d'En Cerdà. Així ha estat com ens hem trobat amb aques-

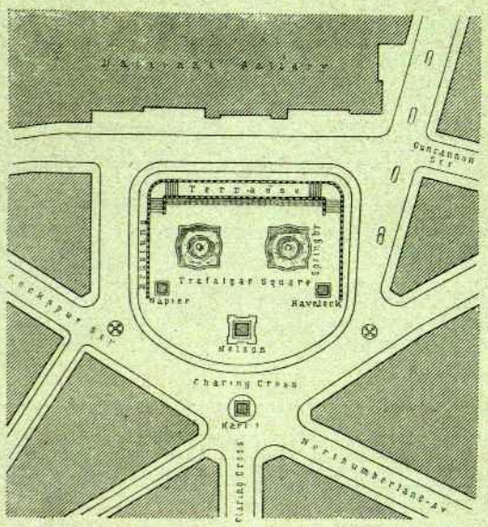

Planta de Trafalgar-Square

ta immensa quadrícula de carrers iguals on només les extravagàncies de l'arquitectura han servit de fites diferenciadores.

Essent filla d'un voler latent i contrariat, no és estrany que la Plaça de Catalunya hagi nascut esguerrada. El seu terreny, guanyat pam a pam, com en una batalla, té un perímetre irregular. No té un nivell igual; tocant la Rambla de Catalunya és cinc metres més alta que a la vora del Portal de l'Àngel; tampoc la línia que va de la Ronda de la Universitat a la de Sant Pere té un nivell uniforme. Els carrers hi arriben d'esquitllentes; això vol dir que no té cap perspectiva bona. L'únic carrer que enfoca el seu centre és el de Vergara, i resulta que és un carrer curt, obstruït per les cases del carrer de Balmes.

Altrament, la Plaça de Catalunya no ha tingut la sort que fos erigit en les seves vores un monumental edifici de pedra, amb suficient prestigi interior i exterior per a donar-li caràcter. Allà on hi ha una grandiosa basílica o un palau històric o un grup de graciosos edificis gremials, costa relativament poc de resoldre una plaça que faci goig. Sense aquests elements, però amb una ferma i elegant reglamentació de la edificació privada una ciutat també arriba a tenir belles places: la Vendôme de París n'és potser un bon exemple. La nostra Plaça Reial, també.

En canvi, la pobreta Plaça de Catalunya no té cap d'aquestes condicions avantatjoses. Cap ni una!

Poseu-la al costat de les belles places d'Europa i no podeu evitar una crisi de melangia. *L'Etoile* de París amb l'arc que el presideix i els raigs que en surten us enlluerna; la *Concòrdia* amb el veïnatge dels palaus, del pont sobre el Sena i dels jardins de les Tulleries, us eixampla el cor; Trafalgar Square és plena de dignitat i d'energia; la magna Plaça de Sant Ocre suporta sense ensorrar-se la seva immensa significació universal...

Irregular, desnivellada, voltada d'arquitectures heterogènies i barates, unida amb carrers que sembla que hi entren d'amagat o per equivocació, sense cap monument que li serveixi d'eix o de bandera, a la Plaça de Catalunya tot hi és a fer. Del que s'hi farà depèn que esdevingui una veritable plaça o un gastament de plaça.

"SANG-PO", ÒPERA XINESA

El talent musical del jove mestre Tlascal passà per primera vegada del cenacle i de la sala de concerts a l'escenari amb ocasió de l'adaptació de «Lumpacivagabundus» de Nestroy, en el Burgtheater de Viena. Presoners de la gran guerra a l'Asie oriental, en terres de Mandxúria, suggestionats de la imaginativa eloqüència i les atencions subtils amb que el xinès exterioritza l'amor, Tlascal elaborava motius de música xinesa dins el seu sentit de compositor intel·ligent, i un company d'exili, vienès com ell, Burgssun, escrivia un text faent a l'ésser musical, matisat i amb moments feliços, com rars llibrets de drama musical. Tornats a Viena, donaren a conèixer mostra de les que en deien «escenes de concert». Però encara treballaven sobre lo ja fet, i avui «Sang-Po, el Don Joan d'Orient» és tota una òpera per tres veus i 80 músics (encara que Tlascal en tè enllestida una reducció a 45). Es enquadrable així en gran escenari, com en podium a tall d'òpera de concert; simplement, vestuari, fons de cortines fosques, clarors sàviament dirigides, un esquinç de perspectiva a la nocturna lluminària de fanals o a l'arbre nan florint contra llum...

Projecte del decorat de l'òpera xinesa «Sang-Po», segons idea donada pels autors. — El poeta R. E. Burgssun.—El mestre Rudolf Tlascal

Síntesi de caràcter oriental i de moderna virtuositat europea, «Sang-Po» està cridant l'atenció de l'Ambaixada xinesa a Viena.

Si certes negociacions tenen èxit, Barcelona, i potser aviat, podrà gaudir d'aquesta obra interessant.

Els autors anomenen escenes i no actes cada divisió d'aquesta òpera.

Sang-Po, galanthome xinès, enamorador, i almenys alguna vegada enamorat, és a casa seva esperant Lu, qui s'anuncia. Li sembla sentir arpegis en l'aire. Ve l'olor dels cirerers florits. Jubila! Aquell dia faria bé al seu enemic. Compareix Lu, raig de sol braçat de primavera, li torna un present de perles: no les accepta. Vol ésser fidel a qui va jurar ésser-ho. Vol i dol; mig repta, mig disculpa a Sang-Po; només li sap greu que provi tot just amb ella les seves arts de jugar amb la voluntat de les dames. Ell li demana, mai sigui sinó besar-li la mà, i que no refusi les perles. Lu vol i dol. A punt de sortir, besa la boca a Sang-Po. Ara sí; se'n va.—Quedeu-vos!—li demana ell; i de seguida:—No, aneu-vos-en.—A Lu li dol haver-hi anat. En surt corferida. Sang-Po es desespera de la seva soledat i del seu amor sense remei.

A la segona escena es Lu qui espera Sang-Po a casa d'ella. Cantant i arreglant unes flors, s'esbrava el neguit del pas que va a donar. Ha trobat manera de rebre el galantejador. Quan la servent li diu que ja arriba, es posa quieta contra una mampara de roba idèntica al seu quimono, i Sang-Po no s'adona d'ella fins que li sent la veu donant-li la benvinguda. Es cap al tard, i del rosat al blau es va fent nit. Lu, sentimental o enjogassada, mira d'interessar-lo. —El vostre marit m'ha enviat una carta; l'haig de veure—diu ell.—El meu marit?... Una carta?... Tota la ciutat sap que es fora menys vós.—Ell ensenya la carta, i li confia les seves penes de passió, demés de l'enuig d'aquella burla. Ella mig riu, però l'apaivaga; l'encoratja, l'insta a enraonar. Ell, en el diàleg va delplany a la fatxenderia i a l'escepticisme. Lu acaba dient-li: —Tu que has llegit enigmes en els ulls de les dones pot ésser que no coneguis com t'estimo!-Ell no ho creu, o bé ho fa veure. Lu es treu un punyal; es vol matar, o bé ho fa veure. Ell la detura. Vénen juraments i demostracions. Lu acaba deixant caure el quimono fins a terra i li balla una dansa de temptació. Sobrevé l'abraçada prevaricadora. Arriba el marit. Tira de l'espasa corva de guerrer i colpint el gong, diu:—S'ha post el goig de la meva vida!— Entra una servent; deixa escapar Sang-Po per una porta disimulada. El marit va acorralant Lu fins arran del tàlem de repòs, cridant amb ulls feréstecs:—Ves-te'n! Ves-te'n!—I ell mateix li obra camí cap a l'altre món a punta d'espasa. Ve la servent i tapa la morta amb un drap blau-cel.

A la darrera escena Sang-Po emmantellat de dol, corsecat d'enyorament i de la culpa d'una mort de dona, s'arrecera en un petit temple. Per un badiu de cortina es veu la nit il·luminada de fanals de color movedissos. Es la vetlla que els ciutadans commemoren els seus amors. Sang-Po fa càrrecs als déus; després prega:—Oh, Déus, solament tornar-la a veure i morir!—La divinitat mou el cap a estil de pagoda, i parla: Sang-Po veurà Lu, qui ara es diu Lien-Yang, perquè Sang-Po li mudà el nom aquell dia de passió, però desgraciat si gosa moure ni un braç per a tocar-la. Compareix l'estimada amb figura espectral, darrera uns vels. Es miren, es parlen dalerosos. La divinitat torna a fer sentir la sentència: Sang-Po, ten compte!.. I Lu igualment. Però la passió rebrota com quan ella era viva. Sang-Po s'hi ha acostat. L'ha abraçada! Ella li diu adéu i s'esvaeix; la seva ànima és lliure. Sang-Po amb les mans al coll, cridant que els dimonis l'ofeguen i se l'enduen, cau mort.

LLETRA DE PARÍS

per Adolf Falgairolle

J. DUNYACH, ESCULTOR CATALÀ A PARIS. – RAIMON ESCHOLIER I LA TRUCULENCIA. – ANDREU FOUCAULT, UN GRAN NOVEL·LISTA

Si un intervieuador indiscret, em demanava bruscament una impressió global sobre Catalunya, fent-me un mèrit d'haver-la visitat i d'haver-hi viscut, cuitaria a resumir el meu parer en aquesta forma: «Per la seva posició nòrdica, resultant a la del Milanesat, la conca del Mosa, les províncies bàltiques, Catalunya representa un contrast dins la Península Ibèrica. Aquest contrast prevé essencialment d'un superàvit d'occidentalisme. No cal sojornar-hi gaire temps per adonar-s'hi d'una acceptació i àdhuc una recerca de la disciplina. Hom troba a Catalunya un sentiment local intens, fins a susceptibilitat i un desig constant d'expatriació. Els catalans tenen un do especial per adaptar els estils, així com les llengües estrangeres. Ho fan amb una certa harmonia. En un mot: «aquests nòrdics resten mediterranis abans de tot i sobretot».

I vet ací que dient això és definit el gènere, i el talent de J. Dunyach!

Dunyach representa la necessitat de no trobar-se en retard amb la seva època. Coneix els treballadors de la talla directa, els imitadors d'un Orient o d'un mexicanisme d'importació. Ha seguit els decadents que manegen el marbre adés com un pilot de mantega, adés com una barra de plom. I ell ha cercat bonament de traduir les seves emocions segons el cànon mediterrani, el de la seva raça, el dels seus avantpassats, el del nostre bressol llatí tan amenaçat per l'onada nòrdica. Però Dunyach ha conservat alguna cosa del seu estudi dels escultors voluntàriament bàrbars i incomplets i sovint ignorants de les escoles septentrionals. D'on ve alhora aquesta voluntat de cercar l'expressió per una accentuació del volum i aquest escrúpol perpetu de no rompre l'harmonia general de l'obra per una despreocupació de valors.

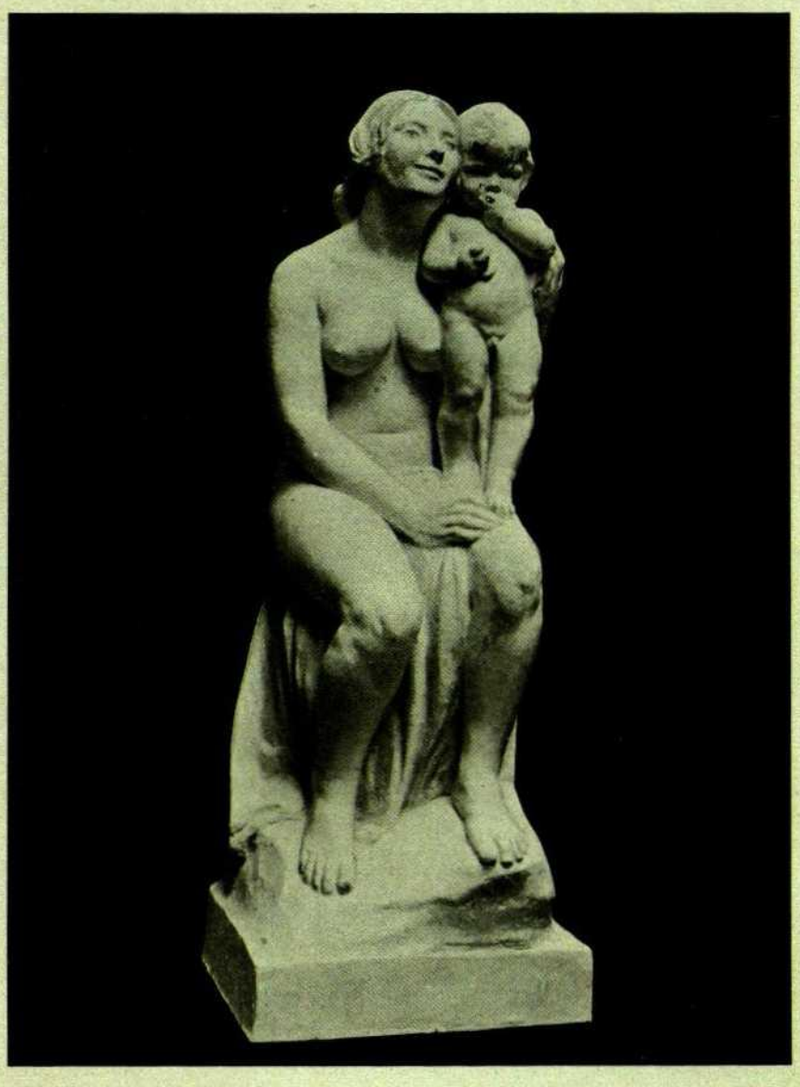

DONA I INFANT (GRUP EN BRONZE) (Fot. Vaux)

Si he de fruir bé l'art d'En Dunyach, us ho diran els seus nus, els seus retrats i aquest gènere intermediari que són els seus grups.

En el seu «Un ajupit», Dunyach no vol mentir (aquí tenim el realista modern): els peus són amples. En d'altres obres us adonareu d'uns flancs copiosos, d'unes cuixes potents, d'un pit gros. Dunyach sap produir d'una altra manera el seu mediterranisme. El seu «Un ajupit» tindrà una sina pesant, però la terminació del qual esdevé un fruit simbòlic, l'esquerra és una carícia, dolçor de les nostres platges daurades. Un plec gras a la boca? En canvi, un colze fi, punxagut i un rostre pur, d'una puresa ideal i viscuda. La seva «Dona i infant» mostra de primer la pudícia voluptuosa de Dunyach, cosa en la qual, com tots els artistes nostres, difereix dels despulladors nòrdics, en acabat, la sumptuosa fecunditat dels flams maternals, un extasi immòbil gairebé oriental, però d'un Orient d'Africa, no d'Asia, en fi, una afirmació de força en el fet que el plec del genoll no sigui airejat, buidat en el bloc de l'escultura; tot plegat fa una massa, i, per tant, l'atenció no es perd en l'acabat d'aquest tros d'execució. Aquest mediterrani no vol subtilitzar quan no hi ha lloc de fer-ho.

I vet ací una petita obra mestressa, la «Noia amb el gos», que té alhora l'encís d'una Diana antiga (oh, costes de la grega Empúries!) i la simplicitat de revelació d'un nu esportiu.

Retratista, Dunyach no s'aparta mai del seu model. El bust de Joan Estelrich, resta una obra humana. Hom hi reconeix de seguida l'enèrgic Director de la Fundació Bernat Metge. Hom hi retroba els seus llavis carnosos i dibuixats de cap de tribu i aquella ironia seductora de l'home que la sap massa llarga per deixar-se agafar pels gestos dels altres, però que demana, a tall d'explicació un pretext al gest de que acaba d'ésser testimoni. El bust és ple de vida. Ha fet un cop d'home en el sentit universal del mot. Afegim una particularitat de Dunyach, una manera personal de tractar la cabellera. Gosaria comparar la seva virtuositat en aquest punt a la col·lecció incomparable de pentinats que repre-

senten les escultures de la «Maison carrée» de Nimes. ¿És estranyar-nos que amb aquest aplec de gràcies i de virtuts Dunyach hagi aconseguit un èxit definitiu a París?

***

La guerra no cessa de preocupar l'atenció pública. De tot arreu, sorgeixen llibres dedicats al magne trasbals europeu.

Un novel·lista meridional d'aquesta Gasconya que ha donat el quart dels *Tres mosqueters*, Raymond Escholier ha volgut posar en escena el *per què* dels combatents en una guerra nacional i en un llibre de fàcil lectura, ha escrit *Le Sel de la Terre*. Raymond Escholier té talent i convicció, traça per descobrir la deu terrestre de les emocions. La seva novel·la, *Cantegril*, ressuscitava el gènere de les «galejades», meridionals. «Le Sel de la Terre» va més endins i vol oferir-nos el nervi de la raça.

Hom ha escrit molt sobre la guerra. Hom ha publicat muntanyes de documents originals. Però hom es plany que un poeta — per què un poeta i no un prosista? — no hagi realitzat la síntesi de la guerra. Almenys, a França aquesta guerra sembla justificada. Llegiu, sinó, totes les obres guanyadores del Premi Goncourt; llegiu les novel·les d'èxit sota el tema guerrer; hi trobareu estudis locals, visions fragmentàries, el reflex en una ànima del gros cataclisme. Però on anirem a cercar el fresc, el conjunt moral, social, polític, humà, d'aquella barreja d'homes en armes, d'aquella confussió de les doctrines, d'aquella amalgama dels esperits? On? I bé: crec haverlo trobat sota el títol de *Le Bain de Sang* (Bandinière). Al meu entendre, és aquest el primer llibre que, objectivament, refà en algunes línies — no arriba a 250 planes — tota la història, dels quatre anys de guerra i dels tres anys d'il·lussions. Llegiu-lo, llegiu-lo, vosaltres, catalans; hi trobareu, finalment, un homenatge retut a un geni nostre: Joffre. Hi aprendreu de jutjar els homes que, per caciquisme (pel mateix motiu que Primo de Rivera, segons m'han dit, ha pres el poder) compromès per endavant la seguretat territorial de França i com la lucidesa d'un Joffre, lluny de les intrigues podrides dels polítics, ha restablert magistralment la superioritat de la raça mediterrània. Hi trobarem la qualificació justa i admirable de l'armistici: «un armistici de caps de pont» i no menys ben definits els polítics del desastre que duen França cap un desvetllament general de voluntat, brusc i sense pietat aquesta vegada. En tot aquest llibre nodrit d'idees, segons un estudi dels fets sense partit pres, reuniren les fases de la guerra.

L'autor, André Foucault, ja era conegut com el novel·lista d'*Une femme de la zone*, d'*Aveux et amoins d'après guerre*, del qual he fet, temps enrera, un merescut elogi a les planes de *La Veu de Catalunya*. Fins ara, però, no havia merescut plenament el títol d'historiògraf de la guerra, un dels conjunts més colossals que hagin format les forces humanes. Es, a més, i vist de París estant, l'historiador dels deu darrers anys de política francesa.

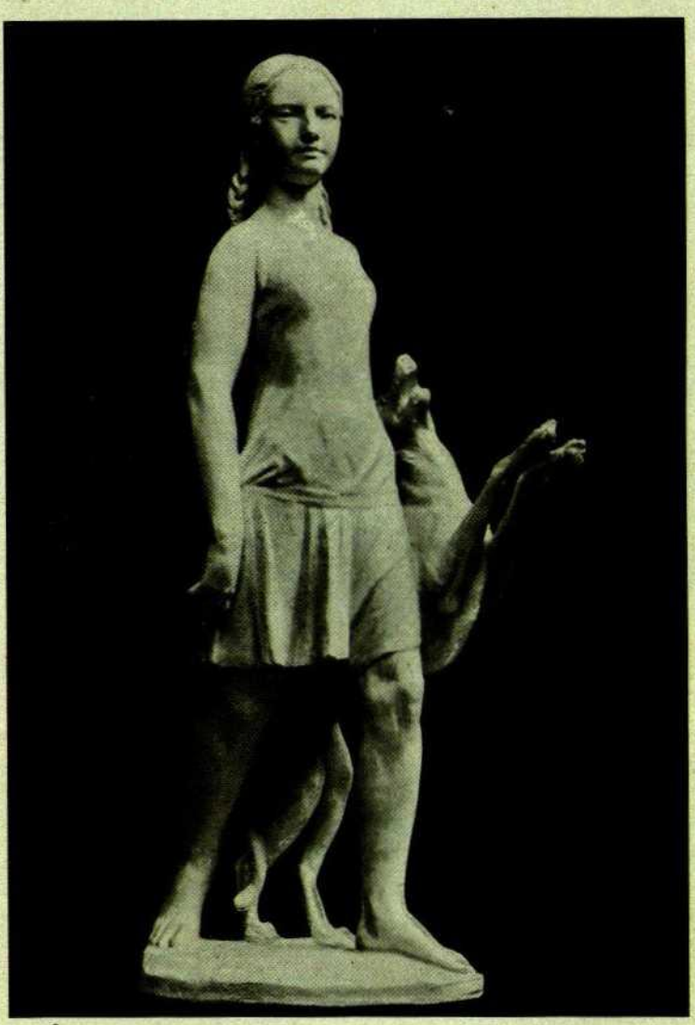

LA NOIA AMB EL GOS
(BRONZE)

Fot. Vaux

ANDRÉ FOUCAULT
AUTOR DE "LE BAIN DE SANG"

RETRAT DE JOAN ESTELRICH
(EN CURS D'EXECUCIÓ)

Caliu d'hivern

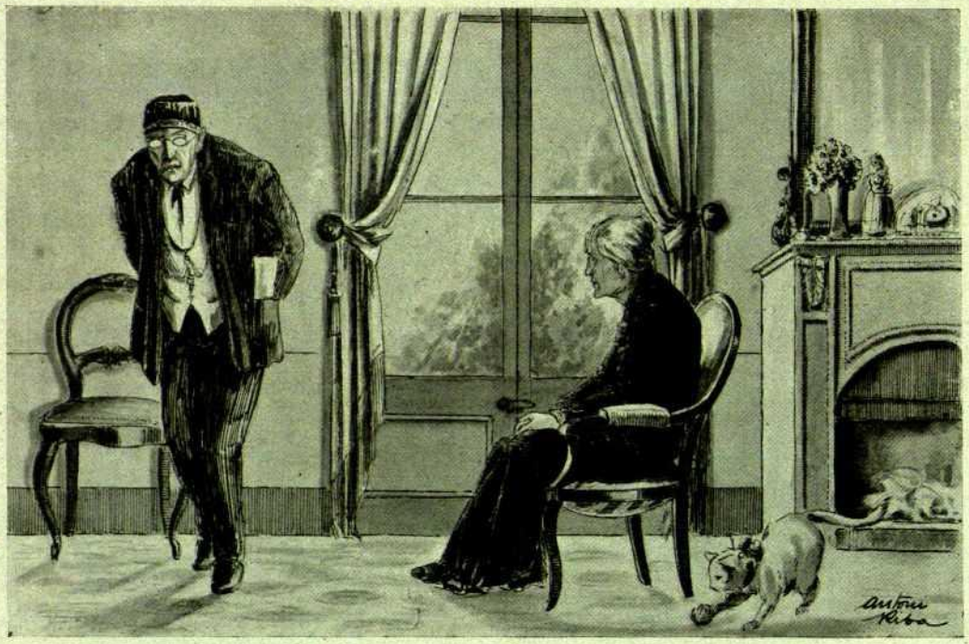

La pluja cau de pressa, com si tingués ànsia d'enllestir la neteja de les pedres i dels fullatges amb la seva aigua de març.

En el salonet de l'àvia encara crema el foc. Un pom de lilà tot just collit escampa una fina sentor de primavera.

L'àvia, enfonsada en la cadira de braços d'antiga tapisseria, guaita el jardí guspirejant sota la pluja. Sembla tota capficada, i els seus ulls verdosos parpellegen com si vulguessin deturar unes llàgrimes que demanen la llibertat de rodolar galtes avall.

La bona senyora està trista; de tant en tant el cap nevat li branda, i no s'adona de la mitja, caiguda sobre el faldar, dels punts que s'escorren silenciosos ni tampoc de la Mixeta, que juga amb el capdell saltironejant damunt les roses de la catifa.

L'avi, el casquet enfonsat fins a les celles—senyal de mal humor segons la Roser—, les mans creuades a l'esquerra, passeja amunt i avall del salonet, el cap cot, ben amatent a posar, amb regularitat matemàtica, el peu calçat de simolsa sobre la mateixa rosa repetida a l'infinit en el dibuix de l'alfombra. Cada vegada que arriba prop de la seva muller, la mira de cua d'ull pel damunt de les ulleres d'or, fa uns segons de parada com qui espera quelcom, i gira l'esquerra altre cop reprenent el passeig.

Fa prop de mitja hora que dura el silenci dels dos vells, i que en la saleta no se sentin més remors que algun espetec del coc roent, el tic-tac del rellotge del proper menjador i el xerroteig d'algun ocell llunyà.

L'àvia acaba per alçar-se, deixa la mitja damunt del sillló i resoluda s'acosta al seu marit.

L'àvia té més de seixanta anys i els cabells tots blancs, són encara abundants en fin rulls de seda; és alta i prima, a penes corvada, i serven sos moviments una gràcil elegància. El rostre pàl·lid, on les arrugues menudetes són a penes iniciades, té una gran correcció de línies, i en la boca xica, de llavis encara molsuts, brillen les ben cuidades dents. Vesteix tota de negre, el sever hàbit dels Dolors, des que va morir sa filla, vint anys enrera.

S'acosta al seu marit, al que sobrepuja en alçària, i encarant-se-li, les fines mans damunt els muscles, li diu amb veu agitada per l'emoció:

—Joan... escolta'm, home... no pot ésser que hagis dit la darrera paraula en aquesta qüestió que tant i tant ens fa patir aquests dies... No siguis tossut, per Déu t'ho demano...

L'avi tracta d'escapar a l'estreta de les mans que el fan presoner.

—Tossut—mormola—; jo tossut? Vosaltres les dones, perfidioses...

Mes l'àvia s'ha arrapat fermament als vells muscles, i el rostre a frec del seu company benvolgut, valentment:

—Això que fas és una rebequeria de mal gènit... Però tu, ets un bon home, i no pot ésser que t'entossudeixis en dir ara que no, d'una cosa que no fa pas tants dies semblava plaure't... Totes aquestes raons que ara invoques, no tenen solta... Sí, senyor, no te... nen... sol... ta, et repeteixo... I no ens facis més pertenir, sents?... Aquí, quiet... vui que m'escoltis. Veuràs com la nena serà feliç amb En Jordi... si el cor no m'enganya, ho serà tant com jo ho he estat amb tu... Que no te'n recordes, beneit?... Ves... què hi fa que no sigui ric, si val més la bondat que totes les riqueses del món! Es honrat, treballador; té bona carrera, ha estat un bon fill i un bon germà... què més podem desitjar per a la nena, digues? Ja saps tan bé com jo mateixa que no ve pels diners d'ella, perquè si es vulgués casar amb dona rica, no li caldria més que dir-ho; prou saps que la seva cosina de Terrassa és molt més rica que la nostra Roser, perquè és pubilla, i no ha pas dissimulat mai que estava enamorada d'En Jordi. Anem, anem, no em facis predicar més, si et plau, Joan... S'estimen tant, aqueixes criatures!... No siguis rebec...

L'avi rondina i es belluga; voldia fugir d'una vegada, i sos ulls, un xic esverats, semblen cercar entorn per on; en va; massa el té ben agafat l'àvia, qui com més manyaga es torna, més por li fa. A la fi, fent un gran esforç, exclama sense mirar-la:

—Ja et tinc dit que no insisteixis més, Maria. Acabarem per barallar-nos, i serà tot el que haurem tret d'aquesta qüestió; tot és inútil, he dit que no, i serà que no, perquè ja saps què jo... jo, quan dic una cosa...

I no volent escatir l'opinió de l'àvia sobre la seva fermesa, d'una embranzida es desprès dels lligams que l'empressonen.

Mes l'àvia—ell ho sap—l'ha dit prou, és perfidiosa i coneix son vell company. Darrera les ulleres, ha vist l'esguard blavós de l'avi, fugir davant del seu, com si temés aquell encís en les verdes transparències del qual tantes vegades s'havien anegat els seus propòsits més ferms...

I ben acostada a l'espòs, passant-li el braç sota el seu, l'àvia prossegueix la seducció

a cau d'orella, cada cop més insinuant i més tendra:

—...*Quan dius una cosa*... Vaja, vaja, vell rondinaire del meu cor... ja ho saps que de vegades no tens raó... I, vols que et digui? Estàs fent un paper que no t'escau gens... El motiu que ara retreus que En Jordi no té quartos, que no té sinó la carrera, una carrera que no dóna gaire, etc., etc., tot això no té cap importància, perquè *no és això* el que et fa fer aquesta raresa... El que hi ha és que no és del teu partit, i que no li perdones allò que l'altre dia et va dir de *La Vanguardia* i del nou govern.... Sí, sí, això és; com que sí!... A mi no m'enganyaries.. Fa quaranta cinc anys que vivim plegats i vols que no et conegui?... Escolta, Joan: escolta, fill meu; tu saps com és la nostra Roser; si no la deixem casar amb el que ella estima, no en voldrà cap altre. Totes hem estat així a casa; d'això en pots donar raó més que ningú... Passaran els anys, i morts nosaltres, que ja som vells, la nena restarà sola en el món, sense ningú per ferli costat que l'estimi, trista i sola; el seu bé en mans d'estranys i es marcirà sense amor i sense fruit... Pensa en la meva germana Agnès... Si a casa l'haguessin deixada casar amb el que ella volia, no s'hauria fet monja i no hauria anat a morir en aquelles terres de salvatges... Si jo hagués fet com ella, Joan; si jo hagués cregut al meu pare, no seríem marit i muller... Que et sap greu jo no n'hagués triat un altre, com l'hereu de can Busquets, que era tan ric... te'n recordes?... Digues.... te'n recordes?

En els llavis de l'avi, fa un moment que un lleu somriure sembla iniciar-se; sota les ulleres d'or, una mirada entre poruga i manyaga llisca vers la seva companyona. Ella, fina observadora, sent que l'enemic flaqueja...

—Joan, bon Joan meu, deixa que la nostra Roser s'emmaridi amb aquell que el seu cor ha triat; així tornarà l'alegria a aquesta casa. Escolta: que no t'agraïrà veure rebolcarse per aquesta catifa un parell de criatures d'ulls alegres i galtes apomades? En elles reviuran els nostres fills que són al cel i la néta, que ens varen deixar, aquesta Roser, tan dolça, que ja de petiteta no tenia l'alegria dels altres infants, perquè ens veia sempre endolats i tristos... Per això, sens dubte, s'ha criat tan seriosa i entenimentada... Com havia d'esclatar la ufana de la seva primavera a frec del nostre hivern?... Joan, estimat marit meu...

L'àvia va tornant-se cada cop més manyaga... El braç de l'avi, com en els bons temps de llurs passeigs nuvials sota les nogueres de la masia, ha anat poc a poc voltant-li la cintura. Lentament, han anat acostant-se a la xemeneia on les brases s'han tornat caliu, i en el sofà vorer s'asseuen els dos vellets, ben acostats.

—Tampoc ho volien a casa, que em casés amb tu, Joan; te'n recordes com vàrem patir?... Però jo t'estimava tant, tant... .

L'avi comença a perdre l'esma escoltant la

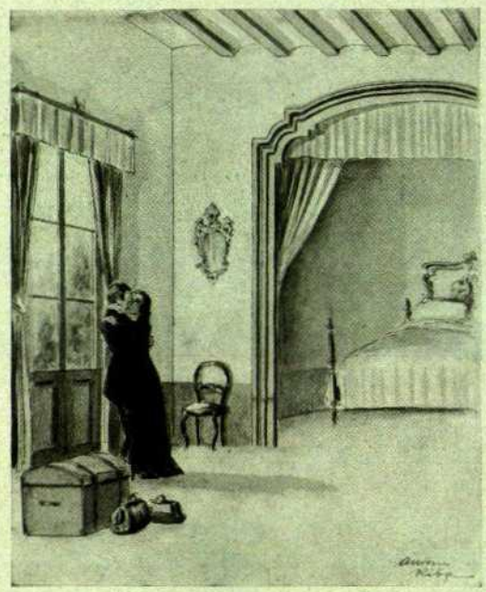

veueta dolça que descabdella vells amors com qui desplega una peça de randes antigues, tancada anys i anys en aromós calaix de cedre.

El pobre home se sent envaït d'una escalforeta estranya, com reminiscència del caliu dels seus vint anys fogosos.

El casquet de vellut, que la mà inquieta ha estat turmentant diverses vegades, descobreix ara tot el front lluent, blanc i polit com el vori. Sobre la galta afaitada, plena d'arrugues menudes, sent el pessigolleig dels rínxols argentats de la muller. I clou els ulls bressat per la veueta manyaga, talment com si s'adormís...

Sa pensa recula, corre record endins... Es a muntanya, un capvespre d'abril, en la seva hisenda de la Farga, voltada de nogueres centenàries... Acaba de ploure i la terra humida d'aquells cims fa olor de rosa.

En un recó de la cambra immensa hi ha un gran bagul i dues maletes, nous amb els metalls lluents.

Acaben d'arribar els nuvis, casats al matí a Vich pel senyor Bisbe, i esperant la xocolata, reposen dels sotracs de la tartana, asseguts l'un ben acostat a l'altre en l'ample sofà de tres medallons encoixinat de domàs groc... talment com ara... sí, com ara...

L'avi, mig endormiscat, com se'n recorda! Com torna a reviure aquelles venturoses hores! Amb quina fidelitat tornen a la seva memòria els detalls de la cambra d'*estrado* de la seva casa pairal: les ventrudes calaixeres de caoba incrustades de nacres i coures, cobertes de globus plens de flors de cera i de petxines voltant les *escaparates* on Sant Josep i Maria, Verge del Roser, rumbegen llurs vestits de festa... Allà, al fons de la gran alcova amb capitells daurats, el llit dels avis immens, feixuc i solemnial, senyoreja la seva capçalera monumental on dos ocells fantàstics entortolliguen els colls i eixamplen les ales d'or pàl·lid: el llit guarnit com un altar de ric domàs groc, els coixins bessons, ben erts en llurs randes emmidonades...

La gentil núvia està un xic cansada del viatge i atropellada per les emocions de la jornada: la seva testa apareix tota nimbada de l'or dels rulls i dels raigs del sol ponent que entra per la finestra al través de les randes i dels domassos.

En Joan guaita embadalit la fresca cara... és seva, seva per sempre la Maria; és la seva muller que sols la mort li pot pendre... bé els havia costat d'assolir aquella ventura! Quina vida més plena d'amor s'obria al davant dels joves esposos; què bell el pervenir, què dolç el pressent allí dalt d'aquelles muntanyes color d'esperança, frec a frec del cel i dels ulls i llavis d'ella, la ben amada qui l'havia triat a ell, entre tots, per a company etern!

—Joan... escolta: si m'estimes no em donaràs aqu...

L'àvia no pot acabar el darrer prec: sent els braços de l'avi estrényer-la, i en un murmuri lleu:

—Maria, Maria meva, el que vulguis.

I un bes tot tendresa li clou els llavis. Oh! com el coneix aquest bes, l'àvia! Com hi retroba la confiança i l'abandó d'aquell bes primer que reberen sos llavis de verge aquell capvespre d'abril, prop de mig segle enrera, en aquella cambra pairal on entrava amb l'alè de la primavera la flaire de la terra humida olorosa com una gran rosa.

CARME KARR

Fotos.
Sànchz-Català

Dibuixos
Szathamarg

LA CIVILITZACIÓ I LA INDUMENTÀRIA

CADA cop que, en la vida o en les ilustracions, topem amb un japonès vestit a l'europea no podem reprimir un moviment de contrarietat. Les nostres robes els escauen tan poc! Ni el seu posat, ni el seu color, ni la seva figura s'adiuen gens amb el tall i la negror d'un frac o d'un redingot. Quan gent modesta, estudiants a Berlin, immigrants a Califòrnia, els veieu vestits amb pantalons fantàstics i jaquetes esgarrifoses, no ens podem estar de dir interiorment: «qui els haurà ensarronat? No anaven infinitament millor amb llurs túnics de seda, amb llurs folgades robes de colors vives i lluents i amb llurs sandàlies lleugeres? Quina necessitat hi ha de rompre l'harmonia secular que lliga els vestits amb les cases de bambú i de paper i amb les finors del paisatge?

Elles, les japoneses tampoc guanyen gens quan deixen llur vesta tradicional, tan fina, tan graciosa, tan optimista, i adopten les invencions de París imaginades per

a dones més altes i més blanques que no elles.

Hi ha Ambaixadores japoneses que malgrat del desvantatge que

els imposaren les robes d'Europa, han aconseguit a Londres o a París una anomenada envejable d'intel·ligència i de mundanitat: És segur, però, que llur èxit hauria estat més complet si haguessin tingut el coratge de presentar-se en els salons d'Occident amb llur vestit nacional... Hi ha una objecció, naturalment. Si han concedit aquest privilegi a les japoneses perquè negar-lo a les xineses, a les indistànipues, a les perses, etc.? Aleshores certes re-

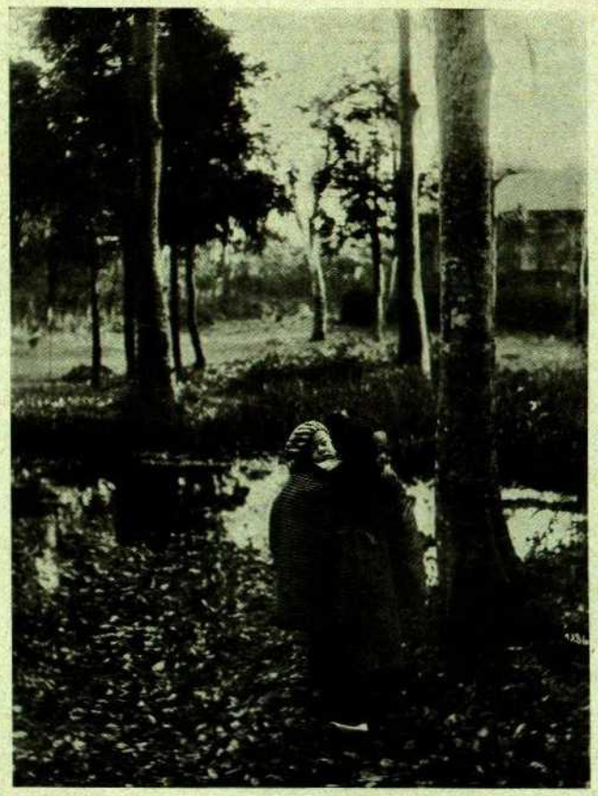

la indumentària de les geishes i els cuirassats amb l'uniforme dels samurais?

Desgraciadament, sembla que no. Els fills del Sol Ixent es revelen cada dia més decidits a renegar dels accessoris de llurs avis, no sols al port internacional de Iokohama i a Tokio, capital de l'Imperi, sinó a Quioto, la ciutat sagrada, hom veu la decadència del gust indígena; fins, per imitar l'Occident, s'entesten a erigir grans edificis de pedra sobre el terreny insegur de llurs illes!

Altrament, és la llei: La civilització va de la superfície a l'entranya. Cal adoptar

Fo os Sánchez-Catal

unions cosmopolites tindrien tot l'aire d'un ball de màscares. Fet i fet, amb el Ras Taffari, amb la seva eterna capa blanca i el seu capell de feltre negre, ja en tenim prou de pintoresc!

Sí, aquesta és una objecció ara. Però si de bell antuvi, totes les nacions haguessin tingut punt d'aprofitar el avenços essencials de la civilització sense renunciar a les coses accesòries que hi eren compatibles, l'espectacle del món fora infinitament més saborós.

Perquè no és possible d'adquirir la substància de la civilització — ciència, tècnica, disciplina — sense adquirir ensems els mateixos arreaments que els sistematitzadors d'aquests elements preciosos? No hi ha manera de fer compatible l'àlgebra amb

abans el capell fort que no les idees de Kant i vestir un uniforme europeu abans d'ésser soldat d'un veritable exèrcit a l'europea.

També, segons informes, molts pobles africans han començat per adquirir el costum de beure alcohol en abundor, abans d'haver adquirit altres costums més amb to amb el progrés de la humanitat.

És la llei, però és una llei antipàtica. Els pobres japonesos, i els pobres xinesos, i els pobres hindús (malgrat Mahatama Gandhi) han de vestir com llurs enemics si volen lluitar-hi amb probabilitats d'èxit. Mustafà Kemal, per impulsar la república turca, no ha hagut de cuitar a fer vestir les dones turques a l'europea, llevantlos el famós vel que els tapava el rostre?

UNA MICA DE MITOLOGIA

TRES DEESSES

Els mal-de-caps i les baralles de família dels déus de Grècia, els mites poètics que brollaren a l'entorn de l'Olimp, ja no fan en la literatura ni en les arts del nostre temps el paper preponderant d'altres èpoques. És llàstima. La mitologia grega, si com a religió era un exemple poc edificant, oferia, en canvi, tendres i acolorides estampes. Es un bell poema i una bella novel·la. N'arrancarem algunes pàgines en les que els nostres lectors veuran com sota el casc daurat de les deesses niaven també la gelosia, la crueltat i l'enveja. Venus, Diana i Minerva, filles de l'Olimp, semblaven pastades en fang humaníssim.

La crueltat de Diana

Heu's ací Diana, filla de Zeus, sobirà de l'Olimp. Germana d'Apol·ló, déu solar, ella il·luminava els boscos, brillant en la nit. Diana o la Lluna era casta i ardida com cap altra. La cacera era el seu treball i deport més estimat. Reina de les selves i de les muntanyes aspres, l'impetuosa deessa va lliurar-se al plaer de perseguir i acorralar les feres. Precedida d'una canilla ardent i eixordadora, sota voltada de nimfes galopadores, Diana empaitava per monts i valls l'isard, el cérvol i el senglar. Quan l'esforç la rendia, penjava a un arbre l'arc i el carcat i es posava a cantar en el cor de les Muses.

La biografia d'aquesta intrèpida caçadora no fora completa, però, sense dos episodis de crueltat que contarem tot seguit. Ens sap molt de greu, però nosaltres no fem sinó recollir la tradició que penja a Diana dues anècdotes desagradables.

Diana és acusada, en efecte, d'haver mort les sis filles de Niobè. Aquesta dama, mare de dotze infants, sembla que en un moment d'orgull i de felicitat pretengué que els seus fills eren més bells que no pas els de Leto. Leto era la muller de Zeus i la mare d'Apol·ló i Diana. Podeu comptar com, a dalt de l'Olimp, tremolà de ràbia la infausta deessa! Ordenà als seus fills que vengessin l'ultratge que Niobè els havia fet. No es van fer pregar gaire. Apol·ló matà amb les seves flexes els sis fills de Niobè, mentre caçaven. Quan, assabentades del desastre, hi corregueren les seves sis germanes, Diana les va fer caure sota els seus trets. La beutat gelosa i feroç de la deessa va causar un altre infortuni. Diu que una tarda d'istiu Diana tornava de cacera, tota assedegada i lassa. Els seus peus alats creuaven una vall delitosa. De sobte, entre l'espès brancam dels arbres endevinà la frescor d'una gruta on reposar. Al mig de la gruta neixia una font. Diana trobava les delícies del bany, després de la jornada fadigosa. Va donar l'arc a una de les seves companyes. Una altra la despullà. Dues

VENUS

altres li van treure les sandàlies daurades, i una altra, en fi, va desfer i trenar el cabell damunt la testa de deessa.

I tot just Diana s'havia deixat lliscar dintre l'aigua, un terrible destí, ai las!, portava a l'obaga de la gruta un caçador passavolant: Acteon. Imagineu-vos la cridòria de les nimfes, el meravellament del caçaire davant l'esquerpa beutat, i la ira ofesa de Diana. Quin greu li sabia de no tenir l'arc a la mà en aquell moment! Així i tot, mullà els seus dits en l'aigua i esquitxà, furiosa, amb ella el rostre del caçador. Acteon esdevingué així de cop i volta un cérvol. Diu que en un instant aparegueren en son front les branques ramoses de la bèstia; el coll se li allargà, les orelles se li estiraren, braços i cames es van tornar potes peludes. No acabà aquí l'infortuni d'Acteon. Així que la seva canilla el veié sota aquesta nova forma, se li llençà al damunt, bordant-lo. Els uials dels gossos famolencs l'exqueixaren. I diu que durant molt de temps un fantasma es dreçava dalt d'un roquisser proclamant la crueltat de Diana, la deessa verge, a la claror de la qual dansen les llebres en el bosc.

La gelosia de Minerva

Aquí teniu una deessa damunt la qual s'havien agombolat — diuen — totes les virtuts. Era prudent, forta, generosa. Es Minerva o Atenea, filla de la unió de Zeus i Metis o la Saviesa. La gelosia, no gens menys, taca el mite de la seva vida.

Minerva brolla del cap de Zeus. Un llarg crit de victòria fou el seu primer mot. Minerva era tan forta com intel·ligent. Un casc d'or lluïa damunt la seva testa, una armadura li defensava tots els membres. Armada així, de cap a peus, va combatre sovint. Però era ella també qui, després del combat, donava als pobles els beneficis de la pau. Protectora de les arts i de les indústries, ensenyà a l'home el cultiu de l'olivera que va créixer quan la deessa donà un cop a la terra amb la seva llança.

Però, com dèiem, la gelosia va ombrejar tanta virtut. Veureu com. Diu que les dones gregues es vantaren d'haver après a filar veient treballar la deessa i escoltant dòcilment les seves lliçons. Totes ho reconeixien. Hi va haver una excepció: Aracné, una noia, urdidora de llana, de bella nomenada. Per admirar els seus teixits i les finors dels seus brodats les nimfes baixaven de l'Olimp. Un dia li van preguntar:

— Aracné, potser Atenea os ha ensenyat el meravellós ofici?

Aracné digué l'havia avergonyit haver après res de la deessa, i la desafià.

Mai ho hagués fet! Atenea, que ho havia sentit tot, aparegué en forma de vella. Recolzava en un bastó els seus membres afeblits. Apropant-se a Aracné, va dir-li:

— Creu-me, filla meva; creu-me a mi, que tinc experiència. Tindràs la glòria, si vols, de sobrepassar tots els mortals. Però no et serà possible, com tu sostens, d'eclipsar els treballs d'una mà immortal.

Aracné s'entossudí. I ja teniu la noia i la deessa treballant l'una al costat de l'altra. Atenea teixí un tapís on representà l'Olimp i les seves divinitats. Aracné va descriure en el seu tapís els millors episodis amorosos dels déus. Quan les dues obres varen

ésser llestes, Atenea no va poder trobar cap defecte en la d'Aracné, però el despit va prendre la deessa. El treball d'Aracné, aviat fou esmicolat. La noia, desolada, es volia penjar. Però, compadida, Atenea li salvà la vida.

— Viu! malaurada! — va dir-li —. Però la teva vida penjarà d'un fil, sempre més.

I Aracné fou transformada en aranya.

La venjança de Venus

Les venjances de Venus eren més despiadades i cruels. En voleu un exemple? Recordeu com va castigar la beutat de Psiqué.

Psiqué era la més bonica de les tres filles d'un rei. Hom l'adorava com si fos la mateixa Venus Afrodita. La reina dels amors resolgué que allò no podia anar. Cridà Eros, l'Amor, el seu fill, i li digué:

— Eros, fill meu, jo t'ho demano, complau-me. Hi ha homes que han gosat comparar la meva bellesa a la d'una mortal. Ves, i fés que la meva rival esdevingui follament enamorada del més miserable i més lleig dels homes.

Eros, amatent, baixà en terra. Però, com l'enlluernà la gràcia de Psiqué! No hi va poder fer res. Ell, l'Amor!, s'emprendà de la nova Afrodita. Va portar-la a un palau encantat, brillant i solitari, bastit en mig d'un bosc espessíssim. Lla, Psiqué rebia la visita d'Eros invisible. Tot el que desitjava li era procurat. Però amb una condició:

— Seràs feliç — digué Eros a Psiqué — mentre guardis el secret del nostre amor. No provis pas de veure'm ni de saber qui sóc. Estima'm només, i no vulguis conèixer el que cal ignorar.

Les dues germanes de Psiqué, geloses, van voler perdre-la. Li van dir que l'espòs a qui pertanyia era un monstre repugnant. — Quan el sàpigues caigut en un son profund — li digueren — alça't poc a poc i guaita'l a la llum d'una petita llàntia que abans hauràs amagat.

Psiqué va fer la prova. Però amb tan mala fortuna que una gota d'oli roent de la llàntia caigué sobre l'espatlla nua d'Eros. El petit déu, en despertar-se, va endevinar el què havia passat, desencantà Psiqué i la deixà tota plorosa. Endebades l'amant, desolada, corregué el món cercant el bé perdut. Ningú no li donà raó d'on fos l'Amor. A la fi, no podent resistir la seva dolor, Psiquè es llançà als peus d'Afrodita. La il·lustre deessa, en comptes de compadir-la, en féu mofa, li esparracà la roba i la bufetejà. Després la donà com esclava a la Inquietud i a la Tristesa. Eros, no gens menys, enamorat encara, aconseguí de Zeus que Psiqué li fos retornada per sempre.

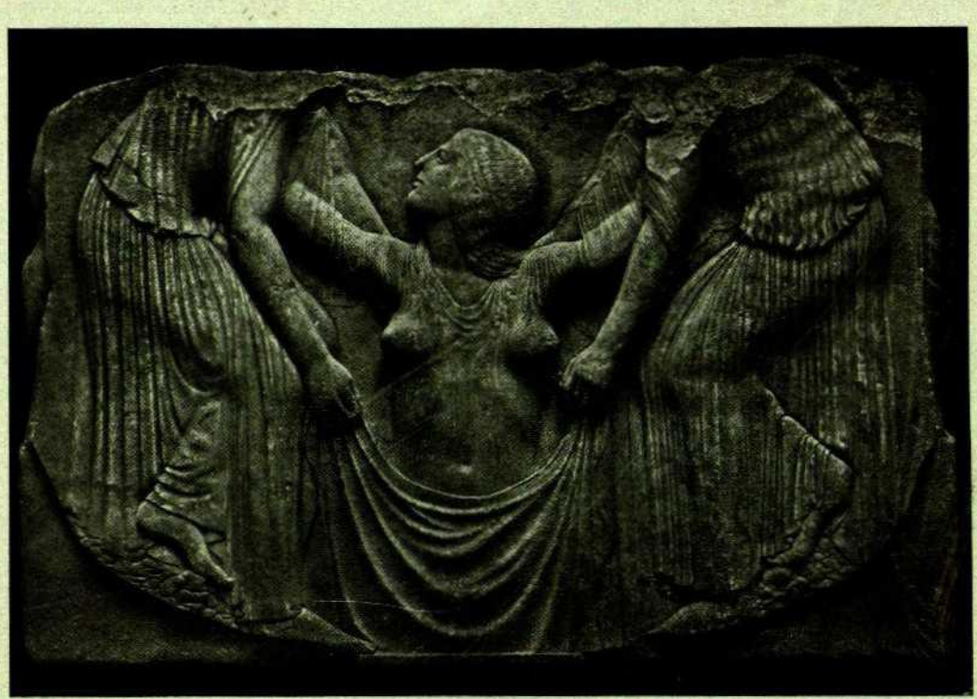

La Naixença de Venus

Vet aquí com el despit i la còlera de Venus van estar a punt de fer morir de dolor la beutat més alta que hagi hagut al món.

No ens agradaria gens, però, d'acabar en aquest punt les engrunes de mitologia que oferim als nostres lectors. Venus, la resplendent deessa, nada de les escumes de la mar, inspirà una llegenda molt més honrosa per ella que no pas la que acabem de transcriure. Es la llegenda meravellosa de la deesa Afrodita i el déu Adonis.

Els grecs s'imaginaven Afrodita com la mare de la vegetació, i li van donar un fill, Adonis, que passava per ésser la imatge de la rient però brevíssima espellida de la primavera. Quan tornaven els bells dies primaverals, Adonis neixia fent esclatar l'escorça de l'arbre que el tancava. La seva creixença era ben ràpida. La seva vida, com la de les roses, havia d'ésser efímera. En efecte, a la fi d'estiu, quan les plantes, cremades pel sol, es decantaven en llurs tiges i morien, el bell Adonis moria així mateix. Diu que empaitava un senglar, i aquest es regirà furient i el ferí de mort. Als crits d'Adonis corregué Venus Afrodita, la seva mare. Tan de pressa sortí en socors del seu fill, que oblidà de calçar-se les sandàlies d'or. En la seva cursa trepitjà un roser. L'espina es clavà al peu de Venus, la sang vessà i el roser, que portava roses blanques, les canvià per sempre més en roses roges. Quan la deessa arribà vora el seu fill, el va trobar mort i fred. De les llàgrimes de Venus en va néixer l'anèmona.

Eh, quina bella llegenda? Ja l'hem oblidada tots, perquè els déus de Grècia no viuen, ni pel record, en el món dels nostres dies. La reportem als nostres lectors perquè no es facin de Venus una falsa idea. Era vanitosa, engelosida, implacable en els seus odis de classe, però sensible a estones.

El Castell de Peratallada i els senyors de Cruïlles

DES d'un turó proper, l'antiga vila de Peratallada, amb el seu poderós castell, les seves torres altívoles, les seves fortes muralles construïdes sobre la roca viva, sembla talment com si eixís de l'Edat Mitjana. Tot a l'entorn veureu

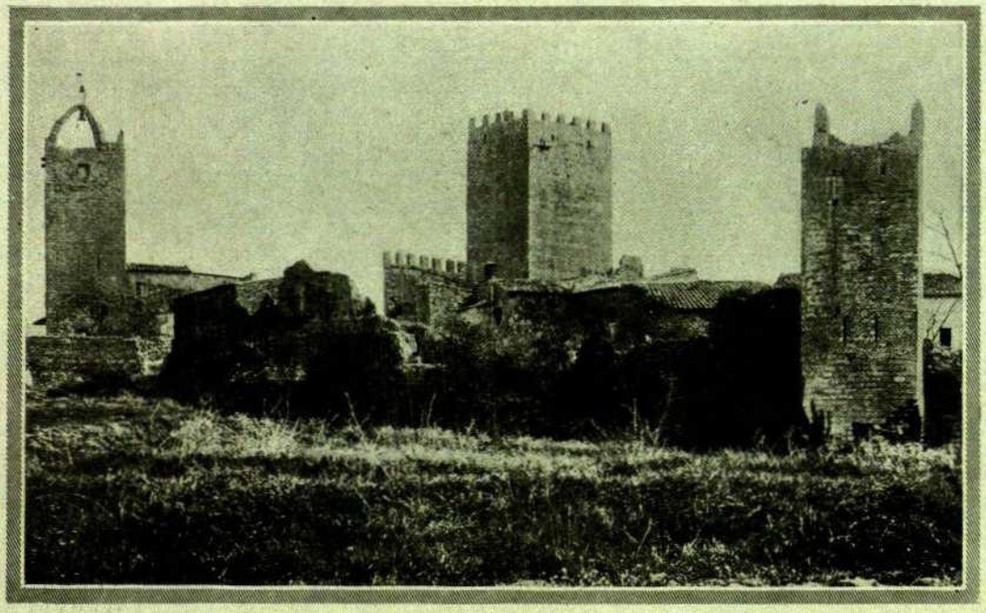

El castell senyorial de Peratallada.

Fotos. Arxiu - Mas

camps conreats amb aqueix amor que la gent de l'Empordà posa en totes les seves coses; espessos boscos poblats d'alzines cap a la banda de migdia, i al lluny les tres muntanyes de Torroella de Montgrí, coronada la del mig pel castell de Santa Caterina, i les illes Medes que emergeixen en el mar gloriós.

El castell de Peratallada, avui gairebé completament arruïnat, convertit en casa de camp, era un dels més sumptuosos de Catalunya. L'inventari dels seus mobles, a les darreries del segle XIV, publicat per Francesc de Bofarull, dóna idea d'un luxe verament fastuós en aquella època. La relació de les seves joies, les seves armes, el seu mobiliari, el seu parament, és interminable. El cronista Muntaner ens conta amb admiració que els tapissos que cobrien els murs dels grans salons — ara abandonats, esdevinguts graners —, representaven històries o llegendàries o religioses: la vida del Soldà, de Lançarot del Llac, de Rocafort, de Duguesclin, d'Alexandre, de l'arquebisbe de Malines, de Jesús, de la Verge Maria. Hi havia també grans escons esculpits o revestits de cuiro, procedents de Messina, de Sicília o de Barcelona. I ça i lla es destacaven, sobre un fons blavíssim, les creuetes de la casa de Cruïlles. Tota aqueixa riquesa recordava una gran època de Catalunya, gestes magnífiques, expedicions atrevides a Orient, el senyoriu omnímode del Mediterrà per la Confederació Catalano-Aragonesa.

* * *

Aquest castell va constituir el dot de Guillerma de Peratallada, en casar-se amb Gelabert, senyor de Cruïlles, Calonge, Bagur i Rabós d'Empordà. Gelabert va

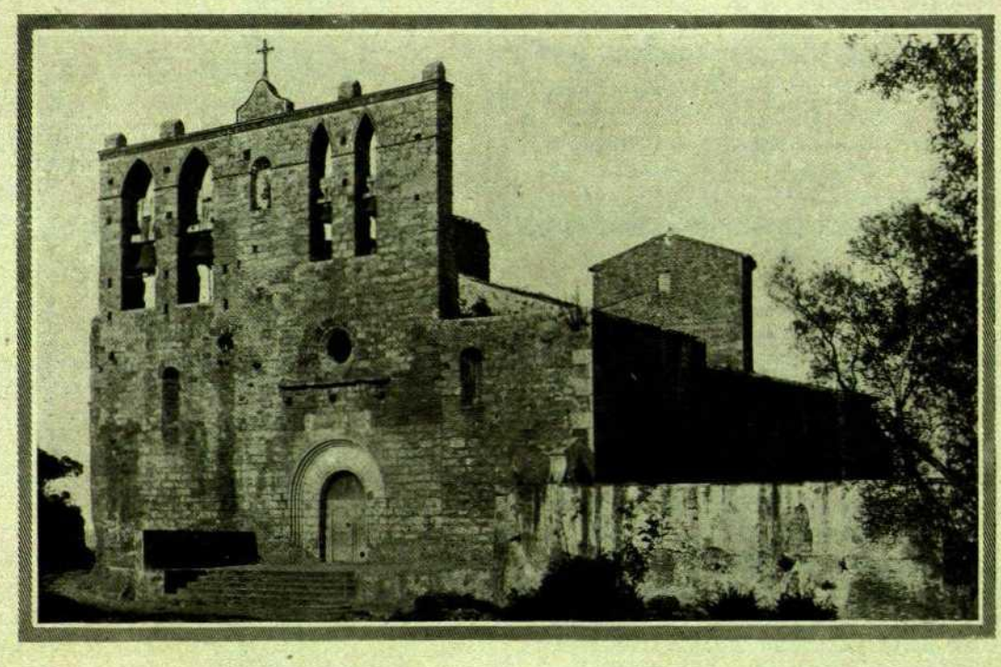

L'església romànica de Sant Esteve de Peratallada.

ésser conseller de Pere el Gran, al qual secundà, junt amb el seu fill Bernat, en l'arriscada empresa de presentar-se a Bordeus per a batre's amb Carles d'Anjou. Els monarques catalans li confiaren les més delicades missions prop dels reis de Navarra i de França, del comte de Foix i del pon-

BIBLIOTECA DE CATALUNYA SECCIÓ MUSEU

tífex; el seu nom figura en tots els pactes, convenis o aliances d'aquell temps. Ell fou també un dels que varen subscriure el privilegi de *R. cognoverunt Proceres* i un dels *marmessors* del gran rei. Per això el cronista empordanès diu que «era dels pus savis cavallers de Catalunya».

***

Altres senyors de Cruïlles figuren en la Reconquesta i en les grans empreses dels reis de Catalunya i Aragó. Huc, bisbe de Barcelona, morí lluitant amb els moros l'any 872. Gelabert fou un dels homes de paratge que l'any 986 reconquestaren la ciutat comtal. Galceran va assistir a la campanya de Provença el 1176 i es distingí a la cort d'Alfons I *el Cast*. Gelabert lloat a la Crònica de Jaume I per les proves de valor que va donar en la conquesta de Mallorca, essent un dels primers que desembarcaren a Santa Ponsa. Jofre, almirall, assolí una gran victòria naval contra els moros, a Ceuta, l'any 1339, i morí travessat per una sageta enemiga, quan es disposava a entrar a Algecires. Bernat acompanyà el rei a Cerdenya, el 1354, i fou un dels heroics defensors del castell de Guardamar. Gelabert Dalmau, capità de l'armada catalana, destruí l'esquadra de Galeazo, el 1375, al port de Pisa. Un altre Cruïlles, per fi, figurà entre els nobles i els remences convocats per Ferran el Catòlic, pronunciant un llarg discurs que el rei escoltà amb molta atenció.

***

Bisbes, diplomàtics, homes de guerra il·lustraren la casa de Cruïlles... La història ens diu, però, que alguns dels Cruïlles no varen pas honorar el llinatge llur, com ho demostra el fet que, l'any 1294, Jaume II va fer empresonar els germans Gelabert i Jaume, per homicidis que ells i els homes a llur servei havien comès a Palafrugell. Les víctimes pertanyien a l'ordre dels cavallers del Temple.

Des del 1700 els Cruïlles, com altres nobles en decadència, varen anar a viure a Girona, on encara es conserva, al cementiri, el sepulcre gòtic de l'almirall Jofre, procedent del claustre del convent de Sant Francesc. Un altre sepulcre, que guardava les despulles de Gaufret Cruïlles, fill de l'anterior, que va morir l'any 1354 en el setge d'Aleggio, a Cerdenya, és al Museu, on va dipositar-lo una mà pietosa, després d'haver servit per abeurar els cavalls.

***

Tot visitant el castell de Peratallada i l'església romànica de Sant Esteve — on atreu l'atenció un bell sarcòfag policromat en el qual reposa Gelabert de Cruïlles, mort el 1348 —, hom evoca aquells personatges i els fets en que prengueren part. Sobre la gran torre d'homenatge, entre les pedres milenàries, creixen ufanosament les oliveres silvestres; vora les fossanes obertes en la roca viva, ombrívols xiprers vetllen la solitud; a les vores dels marges, els llorers embaumen l'ambient. Quan, a la nit, la tramuntana es desferma per aquells paratges, els cavallers deuen despertar-se de llur somni secular, disposats a acomplir les gestes d'altre temps...

Avui a penes resta cap vestigi de la passada grandesa del castell de Peratallada: tot el que tenia valor històric o artístic ha estat esventat. Però les creuetes d'argent de la casa de Cruïlles, o dos corns de caça, romanen a les finestres gòtiques del pati senyorial, com si aquest símbol de noblesa hagués de sobreviure a les ruïnes lamentables.

CARLES RAHOLA

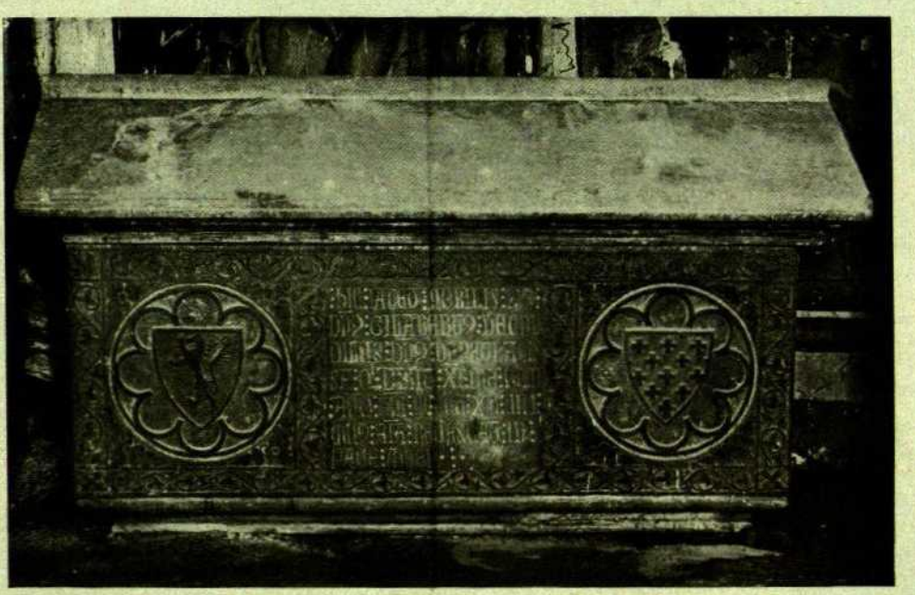

Dins l'església de Sant Esteve de Peratallada hom troba aquesta sepultura.

Sarcòfac del senyor Gelabert de Cruïlles i de Peratallada que morí, segons diu la landa, l'any 1348.

Karel Tvopek, l'assassí

Demà dilluns, l'il·lustre poeta i dramaturg txec Karel Tvopek donarà una conferència a l'Ateneu, desenrotllant el següent tema: *Civilització i Cultura*. Hom espera que l'acte serà molt concorregut, per mor de la fama mundial del conferenciant».

Jo mateix havia redactat la notícia. No calia dir-ho, ja ho sé; prou que s'hi traslluu el meu estil personalíssim.

I la sala de conferències s'havia omplert de gom a gom. Colònia estrangera, cònsols, representacions d'Acadèmies populars i d'Ateneus obreristes. I sobretot, allò que no hi falta mai, entitats vegetarianes i esperantistes, amb la inevitable camisa badada i la sabateta blanca. Un d'aquells èxits que en diuen sorollosos, tot i la discreció dels aplaudiments. Les senyores endolades — aquelles que assisteixen a les conferències perquè el dol no els tolera altra via de conhort — s'havien mostrat emocionades d'allò més.

Tvopek s'ho mereixia, val a dir-ho. Duia a coll una quarentena magnífica, conjuminada amb un bigoti reptador i una cabellera grisenca i arrissada. Dues arrugues en mig del front espaiós feien joc amb unes celles imperatives. Allò que se'n diu tot un senyor que ha viscut i es sap fer càrrec de totes les debilitats.

A nosaltres, els joves intel·lectuals prometedors, també ens havia caigut en gràcia. Tant era així, que aquell vespre mateix ens l'endúiem a sopar al Tibidabo, entre el sotraqueig vertiginós d'uns infames taxis i els renecs contundents de cada tramviaire que ensopegàvem.

Des de la terrasa florida, la ciutat s'esdernegava a proclamar la seva existència amb els mil i un llumets bleixadors. Una glopada d'airet marí venia de tant en tant a refregar-nos la tebior de les galtes, encoratjant la digestió. Tvopek s'hi abandonava tot, i ens deia el seu agraïment.

— Una cosa, només, que no he trobat entre el públic de la conferència. Els obrers. Que no en teniu?

Ens vàrem clavar a riure. Erem a l'any 20: Barcelona estava constantment perforada pels trets dels sindicalistes. Obrers? Algun n'hi havia.

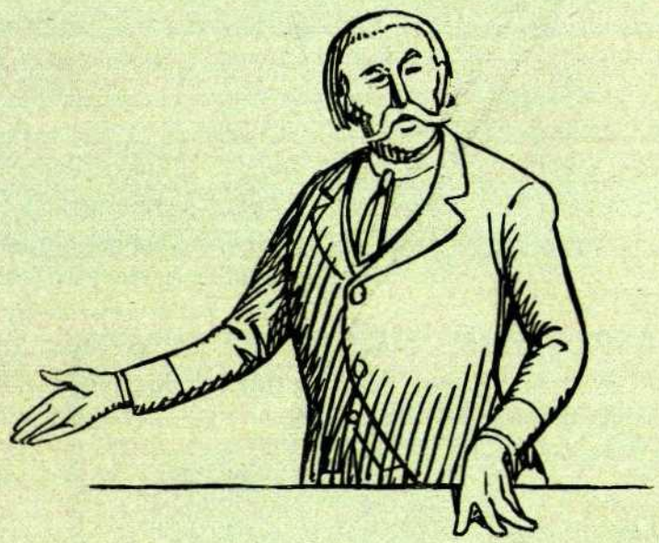

L'Enric Horts, fervent de les teories de Sorel, es posà a explicar l'abast del moviment obrerista, exaltant-ne càlidament l'obligada violència: li plavia d'invocar sovint aquella frase de Prudhon que afirma que cal defensar a ultrança, enc que sigui amb que sigui amb violència, el principi de la dignitat humana que tant ens ha costat de fer acceptar. En Pigem, catòlic a estones, tradicionalista dels millors, s'hi indignava de mala manera: «I les victòries de la mansuetud, doncs, que no les havem de tenir en compte?» Qui li podia negar aquella precisió de doctrina d'Spinoza en afirmar que la violència esdevé dolenta i inútil de si per a l'home qui es deixa menar per la raó? Tombant-se a Tropela:

— Vós no creieu — li digué — que les doctrines imposades per la violència fracassen sempre al costat de les que, com el cristianisme, han prosperat per la persuassió?

El novel·lista se'l mirà un moment, refilant-se el sedós bigoti. Després:

— Quant a això — contestà —, només sostinc una teoria: la violència podrà ésser sovint justa en tant que legalitat i justícia no s'equivalguin. Més us diré: de vegades serveix per a convèncer de les seves errades a l'administració de justícia.

Entre la boira dels cigars i del xampany, i sota aquell cel d'estiu meravellós, la teoria quedava una mica confusa. Comprenent-ho, Tvopek la i·lustrà:

— En la meva vida n'hi ha un punyent exemple. Us ho explicaria de bona gana, sinó que en aquesta ocasió...

Tots vàrem protestar. Llavors ell, amb una veu simple i sòbria, començà:

— Fins als vint-i-cinc anys, la meva joventut tingué aquella turbulència de fill de casa bona que no vol esmerçar-se en altres activitats que les artístiques, la qual cosa vol dir d'un rendiment problemàtic. Això no satisfeia gens el meu pare, un pagès bohemi dels més rics del país, qui veia amb mals ulls la meva estada dispendiosa a Praga, on jo no feia sinó versos i vida alegre. Quan ja el meu nom començava a sonar, després de dos llibres ben acollits per la crítica, el meu pare va acabar la paciència i em va tancar per sempre més la seva bossa. Això va obligar-me a cercar feina, i a vegetar miserablement entre traducció i traducció, esperant la glòria. Tot, abans que ajupir-me a les ordres del meu pare, cosa que enverinà la ruptura, tancant de cop les relacions familiars.

Un dia — ja diuen que hi ha dies que més valdria no llevar-se — en el club que jo freqüentava vaig trobar l'Abraham Fryberg. Era un home misteriós, un jueu alemany — doble tara — que no sabíem d'on havia sortit, però que tots nosaltres toleràvem perquè tenia un recó de llibreria i es deia aficionat a la literatura. Tenia una germana d'uns trenta anys, rossa i escardalenca, però amb un perfil d'heroi escandinau que enamorava: potser era únicament per mor d'ella que toleràvem el companyonatge del seu germà, sobre el qual pesaven vagues acusacions d'usura. Doncs, com deia, Fryberg va aturar-me un dia i em demanà uns versos per a l'àlbum de la seva germana. En aquell moment, jo estava enfeinat, i ell em va proposar que signés tan sols, que ell ja hi copiaria alguna cosa dels meus llibres. La idea em semblà bona i vaig accedir, encantat.

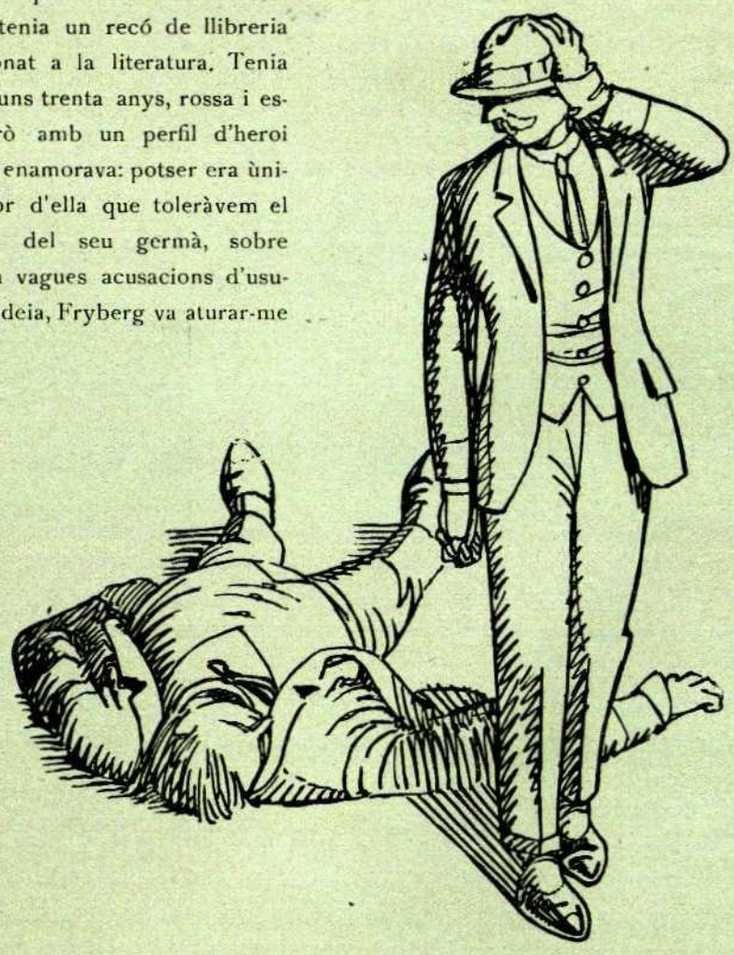

Calculeu, doncs, la meva sorpresa quan al cap de vuit dies varen presentar-me un rebut de 2,000 corones, escrit a màquina i signat per mi! Vaig quedar blau: era una estafa tant a la vista, que no solament em vaig refusar a pagar-lo — lo qual tampoc hauria pogut —, sinó que àdhuc creguí obtenir dels tribunals una condemna contra aquell jueu indecent. Es veu que es refiava dels diners del meu pare. Però se'n faria un ull de la cara, com hi ha món!

El que se'n va fer un ull de la cara vaig ésser jo.

La justícia va donar legalitat a la seva reclamació: de res em valgué protestar, car els meus antecedents d'home jugador i desordenat em condemnaven. I com que el meu pare no en vulgué saber res, en calgué complir els quatre anys de presó de la sentència.

No cal que us expliqui la meva ràbia ni els mil sofriments físics i morals que anguniaren els meus dies d'ergàstula. Jo no sé com estaran les vostres de presons, però les del meu país, en aquell temps, eren un martiri. Imagineu-vos tota una tanda de cel·les estretíssimes, podrides pel temps i la incúria dels estadants, amb les parets atapeïdes d'obscenitats monstruoses, sense més llum que una petita escletxa que traïa vagament l'existència del sol, i un llumet d'oli, a la nit, davant del llòbreg passadís... I la companyia dels guardians — més indesitjable encara que la dels reclosos — antics soldats farcits de mandra i de misèria, avesats al mal tracte dels oficials. Pensar que una vida honesta pot conduir-vos fins allí sense altra culpa que haver fet una mica de literatura sentimental! Si en vaig tenir d'hores negres! I vaig jurar que, bon punt quedés lliure, baldament m'hagués de podrir tota la vida en un presidi, en Fryberg ho pagaria car.

Tot arriba en aquest món. I un matí, sota un sol que encenia les pedres, la porta de la presó es clogué darrera meu. Ufl ja era hora. Tanmateix, aquell airet matinal no era pas el d'allà dintre. I pensar que per aquell bergant... Excitat per l'evocació d'aquells tràngols, em faltà temps per anar a casa del jueu. Sense dir paraula, el vaig engrapar pel ganyot fins que els ulls i la llengua m'anunciaren la seva fi...»

Aquí Tvopek, com tot narrador que s'estima, va fer una pausa per a encendre el cigar. Ens mirà llargament amb un somrís finíssim, satisfet de la nostra expectació, fent-nos gruar l'acabament. Al cap d'una estona:

— Doncs, ja ho veuen, senyors — exclamà —; jo vaig matar un home! Anem a dir que s'ho havia guanyat! La cosa bonica fou que la justícia, aquesta gran justícia dels homes, va tenir un moment de lucidesa, i em va absoldre. Comprengué que calia que jo fos innocent de l'estafa per arriscar-me novament a la reclusió, i revisà aquella causa: alguns indicis posteriors em foren favorables. I vaig tornar al carrer... Després d'això, ja comprendran, amics meus, que jo no puc pas blasmar la violència».

Callà la veu del novel·lista. El seu silenci va confondre's amb el nostre, reflexiu i ple de suggestions. El cambrer, amb una cara ensonyada, insinuà quelcom amb la seva discreta presència. I anàrem davallant un tros a peu, poc a poquet, fent uns petits comentaris. Darrera nostre, la veu cridanera d'En Pigem, l'impenitent amant de l'ordre, tronava per centèssima vegada:

— ... però tu no em negaràs que si en Tvopek hagués demanat clemència al jueu...

JOAN MÍNGUEZ

CONSEQÜÈNCIES D'UN ARTICLE

VÀREM dedicar en el nostre número darrer, perquè ens semblava un deure elemental d'informació artística, un article a la notable exposició d'argenteria que té instal·lada el gran orfebre Georg Jensen als salons de la casa «Uralita, S. A.», Passeig de Gràcia número 90.

Què vàrem fer? Tot seguit, hem estat vivament pregats pel representant del senyor Jensen a Barcelona a visitar de nou

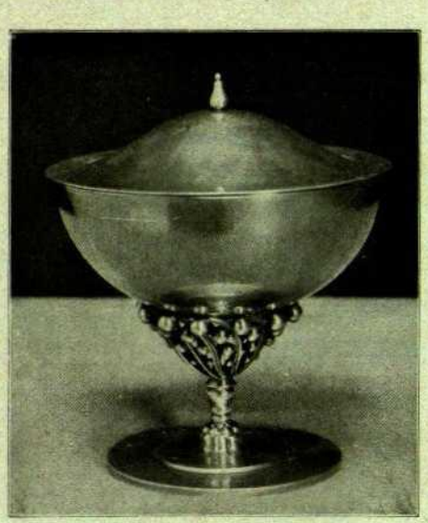

Pertanyent al Museu d'Art de Copenhague

l'exposició i a contemplar a comoditat peces que potser no haviem vist prou bé en la primera visita. Confessem que la insistència del representant del gran artista dinamarquès, de bell antuvi va semblar-nos excessiva. De tota manera, la cortesia extrema d'aquest senyor va decantar-nos a complaure'l.

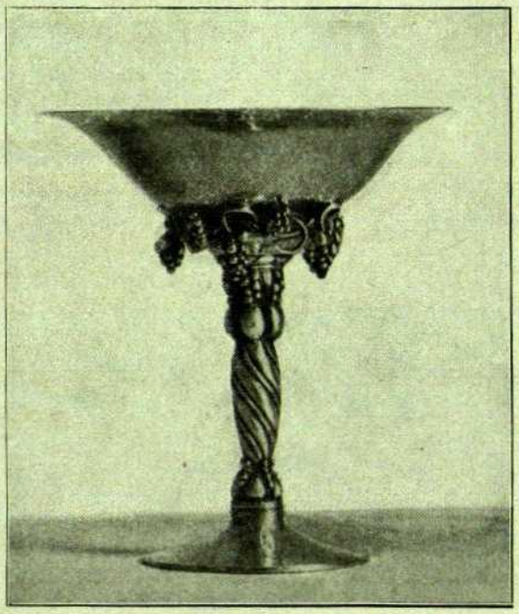

Fruiter pertanyent a S. M. el Rei de Dinamarca

No ens en penedim! A més a més, de veure amb calma algunes peces que ja havien vist en la primera visita, en vàrem contemplar d'altres d'un altíssim valor artístic. Al costat de les obres de Jensen, els objectes de l'argenteria corrent, diríeu que pertanyen a una altra raça i àdhuc que són construïts en una altra matèria. La frontera entre l'art pur i l'art aplicat, què n'és de prima i trencadissa! Basta l'empenta d'un vei artista per fer-la desaparèixer. Sense cap vacil·lació, segurs de no dir una heretgia, podem assegurar-vos que entre alguna fruitera de les que figuren a l'exposició i algunes obres d'art pur — pintures o escultures — els nostres sufragis estètics se n'anirien de dret cap a la peça d'argenteria.

Per cortesia de la casa «Uralita, S. A., podem reproduir alguns testimonis gràfics de la mestria de Jensen, peces de museu (n'hi ha al Metropolitan de Nova York, al d'Art i Història de Ginebra, al de Copenhague, al d'Stokolm, al del Louvre de París) o ornament de vitrines reials.

Vàrem poder contemplar un superb servei de taula, compost de 200 peces i destinat a uns nuvis. Nuvis sortosos! Almenys, aquesta felicitat no els la llevarà ningú — salvant, és clar, el cas d'un robatori.

Dues centes formes vivificades per l'art màgic de Jensen... En el nostre país, els presents solen triar-se amb certa ne-

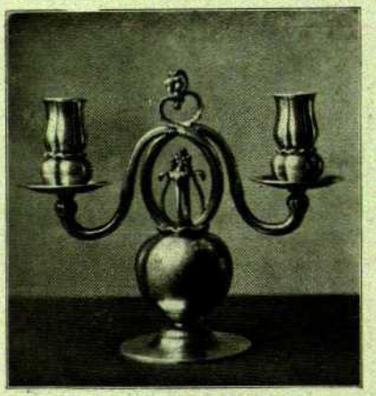

Pertanyent al Metropolitan Museu d'Art de Nova York

gligència, és una veritable ganga de trobar-se amb semblant present de noces. La persona que l'ha triat, a més a més de tenir un decidit propòsit de restar bé, ha donat proves d'un gust seguríssim.

Direu: «també ha donat proves de posseir una bonica fortuna». Sí, certament. Un servei de taula en argent no es compra per dues pessetes. Però, és que al costat d'aquestes magnificències hi ha mil objectes que no per ésser de poc preu, deixen de revelar les altes qualitats de l'artífex que les ha creades.

Cal no oblidar que un present, és més agraït com més demostra la cura intel·ligent, la voluntat de plaure amb que ha estat cercat i adquirit.

Georg Jensen, en crear les seves obres, sens dubte no ha pensat en els presents de noces. Tanmateix és ben excusable que hi pensem nosaltres que, finalment, hem trobat la manera de fer presents d'argenteria — seguint la moda — i de no caure en la vulgaritat més ensopida. L'eterna sucrera, el sempitern fruiter, la imprescindible safata, en l'exposició que fan els nuvis per *plaer* dels amics, encara poden ésser motiu d'un veritable gaudi estètic.

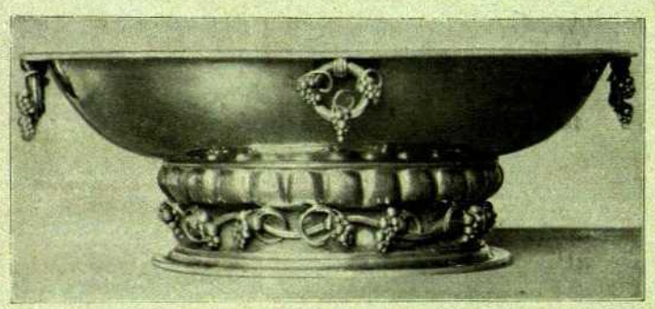

Fruiter pertanyent al Museu d'Història i Art de Ginebra

CINEGRAFO BOL

6 APARELLS EN 1

Novíssim aparell cine-fotogràfic per a pel·lícula de pas universal, *que enclou dins d'un sol aparell la possibilitat de fer:*

1.er **LA PRESA DE VISTES CINEMATOGRÁFIQUES**
2.on **LA FOTOGRAFIA. — 3.er L'AMPLIACIÓ**
4.rt i 5.è **LA PROJECCIÓ FIXA I ANIMADA**
6.è **EL TIRATGE DE PEL·LÍCULES POSITIVES**

amb tot i costant tan sols com una bona càmbra fotogràfica, *és, doncs, l'aparell ideal per a aficionats, per a reportatge cinematogràfic d'actualitats, (familiars, deportives, etc.) i per cinematografia tècnica i professional (metges, enginyers, etc.)* **resultant ses pel·lícules intercambiables amb les dels grans Cine-Teatres.**

Demani's el catalec gratis al concessionari per Espanya:
CARANDINI·CORTS, 574, Pral. APARTAT 487·BARCELONA

REMINGTON

LA MÀQUINA PORTÀTIL
PER EXCEL·LÈNCIA

Trafalgar, núm. 6
BARCELONA

i en totes les més grans capitals i poblacions importants del món. - - - - - - - -

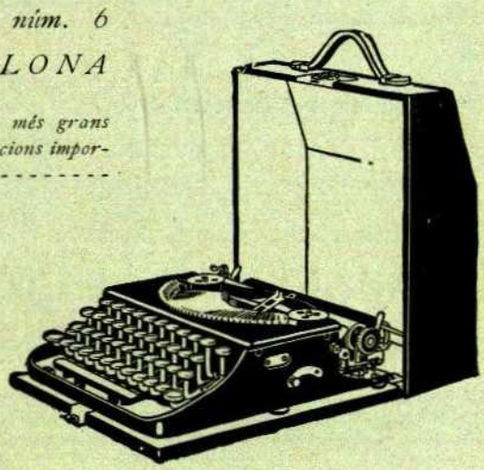

FORN DE MONTSERRAT

(NOM COMERCIAL REGISTRAT)

PASTISSERIA
BOMBONERIA
CONFITERIA
LICORERIA
OBJECTES D'ART

Passeig de Gràcia, 96 - Telèfon 11 G. - BARCELONA

ELEVADORS CASADEVALL

PER PRESSIÓ D'AIRE COMPRIMIT

Demaneu detalls i pressupostos als únics importadors de les làmpares

LEMIC, Societat Anònima
Muntaner, 1 : Telèfon 2933 A.

PITS FORTS!...

S'aconsegueixen utilitzant les propietats de l'aigua natural per medi de l'aparell hidroteràpic **Thäis.** Ràpidament es nota la consistència progressiva de les glàndules fins adquirir una duresa absoluta. El vigor dels pits en la dona és base d'una bona salut.

Demaneu fullet juntant segell de 35 cèntims a

Institut Ortopèdic
SABATÉ I ALEMANY
Canuda, 7 — Barcelona

COMPANYIA ANONIMA DE PRODUCTES QUÍMICS

MONCADA, 23 — BARCELONA — TELÈFON 31 A.

Àcid sulfúric especial per a acumuladors : Aigua bi-destil·lada

ESPECIALITATS

Àcid sulfúric
Àcid muriàtic
Àcid nítric
Sulfat d'alúmina
Sulfat de ferro
Sulfat de sosa
Sulfat de zenc

Àcid sulfúric, clorhídric, nítric i amoníac puríssims. — Àcid sulfúric especial per a acumuladors. — Àcid muriàtic especial per tartrats. — Àcid muriàtic especial per a curtits. — Àcid nítric especial per a metal·laris

Bisulfat de sosa
Sosa càustica líquida
Sulfur ferrós
Aigua bi-destil·lada
Mini de plom
Litargiri
Alums

Per a no ésser gras

és necesari evitar els principi . El fi o l'extrem ja el sabem: Greix excessiu i que es possessiona de llocs en que majors molèsties pugui ocasionar. La corba delatora es marca sempre en el baix ventre. Mantingui en tot moment la correcció del bust, per mitjà de nostra cintura elàstica **FLEXIS**, creada per **Institut Ortopèdic Sabaté**, Canuda, 7.—Barcelona

Demani fascicles adjuntant segell de 0,35 ptas.

DEPILATORIO BORRELL

Sens molèstia treu el pèl o pelussera i mata la rel sens irritar el cutis

A. BORRELL

Assalt, 52 — BARCELONA

i en totes les perfumeries

Josep Sauleda

FÀBRICA DE LONES

Lones de tots els gruixos i amplades, per a cobertes de carruatges. Lones impermeables en color per a capotes d'automòbils. Lones per a velams, vaixells, encerats, cobertes de vagons, tendes de campanya, platja, etc. Lones en colors sòlids per a pavellons de magatzems i cases particulars. Fabricació en gran escala de teles per a tota classe d'espardenyes i calçat

SANT POL DE MAR
(BARCELONA)

Sarna i Ronya

es curen en 10 minuts amb l'acreditat

SULFURETO CABALLERO

CROSTES - PEGADELLA
ERUPCIONS DELS INFANTS
es curen amb rapidesa amb
DEPURATIU INFANTIL
i *PASTA POROSA*

VENDA:

Farmàcia Caballero

ASSALT, 86. — BARCELONA

I A TOT ARREU

ANÈMIA

Clorosi, debilitat, inapetència, convalescència i la pobresa de sang, es curen prenent el poderós tònic reconstituent

GOTES ROYEN

(SANGUÍNEES)

De venda en Farmàcies i Centres d'específics

LABORATORI HIGIONE — DIPUTACIÓ, 73 BARCELONA

TOS

Catarros, Bronquitis, Asma, Refredats, Tosferina, Grippe, es curen prenent l'acreditat medicament

XAROP FIGRAN

De venda en Farmàcies i Centres d'específics

LABORATORI HIGIONE — DIPUTACIÓ, 73 BARCELONA

¿Que ens diuen les ratlles de la mà?

En altre temps es pretenia llegir en elles el pervenir. Avui, molt més que aqueixes ratlles, ço que ens interessa i sedueix és la suavitat, la blancor i la fragància exquisides que el Sabó Heno de Pravia comunica a les mans que l'usen. És el predilecte de totes les persones de bon gust.

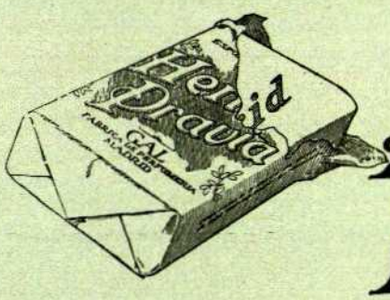

Heno de Pravia

Es un sabó pur, sense barreges ni adulteracions de cap mena. El seu inconfundible perfum es manté tan intens al final com al principi de la pastilla. Si vostè compra una capsa de tres pastilles, observarà, en consumir la tercera, que amb el temps ha millorat en duresa i fragància. El veredicte del públic és unànim en reconèixer aquestes bones qualitats.

1'50 ptes. pastilla

Demani-s a les perfumeries i drogueries. - Perfumeria Gal. - Madrid

PURÈ *PERMANYER*.

El millor aliment per a nens, ideal en epoca de creixença. Per sa facil digestio i per el seu poder nutritiu està indicat ademés als malalts del estòmac i convalecents d'enfermetats greus.

Bombons FRY'S

Ausias March, 50
Barcelona

Venda al major

Selectes assortits envasats en capses força elegants

Manuel de Chia i Grassi

LLITS I SOMIERS SIMMONS

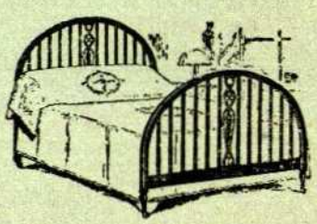

Els llits i somiers nord-americans SIMMONS són de fama mundial, tant per sa perfecció com per sa elegància i economia.

Llits daurats, infinitat de models, acer esmaltat i Clínica.

MAGATZEM:
Tallers, 28

EXPOSICIÓ I VENDA:
Corts Catalanes, 622

¡Joventut perpètua!

Cutis vellutat
Escot eburni
Mans i braços mòrbids

s'obtenen amb els productes

PECA-CURA

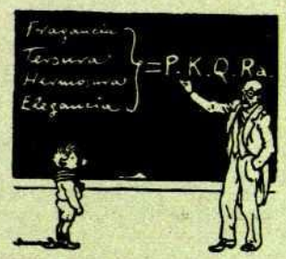

Crema — Sabó
Pols — Aigua Colònia — Loció
Massatge facial — Aigua cutània

Cortès Germans
Barcelona

BODEGUES SALVADOR MOYA
BARCELONA

BODEGUES SALVADOR MOYA
Avinguda d'Icària, 177 : Tel. 46 S. M.

Vins fins de taula
SANT QUINTÍ
i
SANTA ANNA
Vins generosos
i espumosos

Especialitat en
MOSCATELL
MALVASIA
LACRYMA CHRISTI
VERMUT MOYA

Demaneu-los
en Colmados
i Ultramarins

UN PRESENT EXQUISIT

per a les persones amb qui vostè vulgui quedar bé, el trobarà infal·liblement a l'exposició de la casa

J. B. MODOLELL

Diagonal, 460 (entre P. de Gràcia i R. de Catalunya)

La marca «Plata Pompeia» és una garantia de bona adquisició. Val tant com dir: Bon acabat. Duració indefinida. Preus de fàbrica

VAIXELLES - COBERTERIES - OBJECTES DE FANTASIA PER A BODES
TORNABODES I BATEIGS

LARDINA

LA MILLOR DE LES MANTEGUES PER A CUINA

DE VENDA EN TOTS ELS ULTRAMARINS

ÚNICS FABRICANTS:

RIERA I RUIZ, S. EN C.

PALLARS, 210 (S. M.) - TELÈFON 436 S. M. - BARCELONA

MARCA REGISTRADA

La LARDINA, usada en cuina i pastisseria, substitueix amb avantatge a les mantegues de vaca i de porc. És millor i més fàcilment digerible que l'oli d'oliva. Eminents metges i higienistes recomanen la mantega de coco pura com el millor dels greixos comestibles. La LARDINA és una mantega excel·lent per a fregits i per a pastisseria.

FLUJO BLANCO

SALES TIMOLADAS DE MEDIANA DE ARAGÓN

CURAN, PREVIENEN las ENFERMEDADES ESPECIALES de la MUJER

VÉASE EL MODO DE EMPLEO EN EL PROSPECTO INCLUIDO EN CADA CAJA

Pídase cajitas "SALUS" de MEDIANA de ARAGÓN

Cajita de 6 bolsitas Pts. 1'25 en Farmacias

Asmàtics : Bronquítics : Tuberculosos

si voleu lliurar-vos de vostres malalties féu sempre ús del

XAROP VIAN

compost amb extrets de diverses plantes medicinals, les quals tonifiquen els bronquis i pulmons, fent desaparèixer la irritabilitat i infecció, sens causar perjudici a l'estómac.

LABORATORI «EL SIGLO» - SANT PAU, 33, BARCELONA

A. CASAJUANA

CARRER DE LA DIPUTACIÓ, 279 : BARCELONA

Construcció de Carrosseries

CAMIONS : OMNIBUS
D'INDÚSTRIA, DES
DE 700 PESSETES
TRACTORS : MAQUI-
NÀRIA AGRÍCOLA
ARADES OLIVER

AGENT DES DE 1909 DEL

Ford

L'AUTOMOBIL UNIVERSAL

A. López-Llausàs, impressor
Diputació, 95, Barcelona